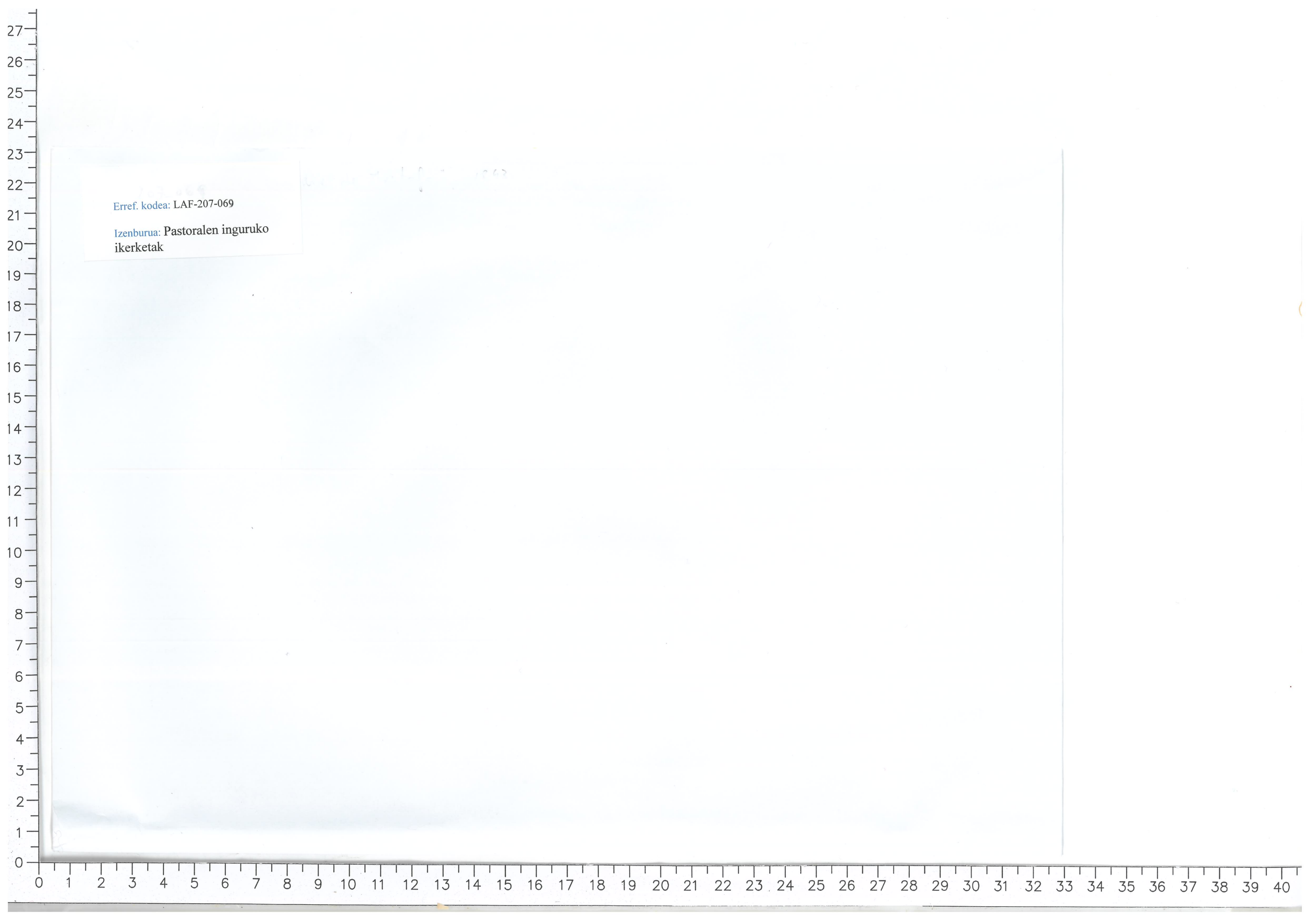

Erref. kodea: LAF-207-069

Izenburua: Pastoralen inguruko
ikerketak

LAF-207-069

Jeanne d'Arc et son page basque
[pastorale]

Jeanne d'Arc
et
son page basque

Jeanne

J'entrain a disparu ; plus d'eclair dans tes yeux ;
Tu rêves tout le jour , vague , silencieux ...
Mon page, qu'as-tu donc ? Tu me parais bien triste !

Le Page

Pucelle, ce n'est rien !

Jeanne

Ah! petit égoïste !
Tu veux porter tout seul ta douleur, ton émoi ?
Tu ne partages pas ton chagrin avec moi ?

Le Page

Vous aussi quelquefois vous avez de la peine
Et je vous vois pleurer sans que je vous comprenne ...

Jeanne

C'est vrai. Mais moi, hélas ! mon cas est différent :
Mes soucis sont très lourds, et toi trop jeune, enfant !
J'ai mission de bouter les Anglais hors de France,
J'entraîner nos grands chefs pour cette délivrance,
En me gardant de tous, amis et ennemis ;
Les uns ne sont vaillants et fiers qu'à demi,
Les autres me voudraient écraser de leur haine : ...
Je vois déjà fleurir la terrible gehenne,

2
Où, toute jeune encore, on veut me consumer...

Et pourtant Jésus dit qu'il se faut entraimer...

Le Page

Oh! non, je ne veux pas qu'on touche à la Pucelle!

Dieu ne permettra pas qu'on fasse rien contre elle!

Jeanne

Ton cœur est généreux et charmant, mon petit!

Mais retiens pour ~~par~~ tout ce que je te dis:

Rien n'est plus douloureux que de sauver une âme;

Mais quand c'est un pays qu'il faut sauver des flammes

Éternelles, il faut ^{souffrir} ^{beaucoup plus} ~~subir~~ le feu,

La croix, le sang, la mort, comme le bon Dieu veut...

Le page

Ce n'est vraiment pas gai, tout ce que vous me dites!

Jeanne

Je sais ce que je sais: car Sainte Marguerite

Saint Michel ~~me~~ l'ont dit... Mais oublions cela.

C'est de toi qu'il s'agit: Enfant, serais-tu las

Des combats pleins d'honneur que vous livrons sans cesse?

As-tu peur quelquefois?

Le Page

Non, près de vous, princesse,

Un page ne craint rien: vous avez vu comment,

Pel un ~~meux~~ chevalier, j'ai pris l'étendard blanc

Des mains du vieux Joulon, votre d'uyer fidèle,
 Pour le hiner, vainqueur, sur le mur des Courelles;...
 Aussitôt les Anglais ont dû se replier...
 J'aime les beaux combats : ils font tout oublier.

Jeanne

Oublier quoi ?

Le Page

Barcus, ma patrie, et ma mère.

Non, vous ne savez pas comme je trouve amère
 La chanson du vent chaud qui vient de mon pays :
 Il me rappelle tant les rochers, les taillis
 Du Pays basque... et puis la maison blanche et rouge,
 D'où, prise au sol, jamais notre race ne bouge :
 Les cadets seuls s'en vont, un gros chagrin au cœur,
 Gagner leur vie au loin... Pucelle, ma douleur,
 C'est cela...

Jeanne

Crois-tu donc qu'en quittant ma Lorraine,
 Je n'ai pas, comme toi, ressenti de la peine ?
 Offrons, mon cher enfant, nos deux peines à Dieu :
 Il les fera fleurir en grâces pour tous deux,
 Et pour nos deux pays... D'ailleurs, quoique Lorraine,
 Je suis apparentée aux Laurs d'Aquitaine.

Le Page

Laxart ?

Jeanne

Mais, oui, Laxart ! C'est un nom de chez toi !

Le page

Je crois bien : le Latsa, c'est le torrent sous bois
que l'on entend de loin rouler vers la rivière,
C'est l'ami babillard de nos sœurs Lavandières...
Latsarte ! O mon Dieu, c'est une grande sœur
que vous m'avez donnée...

Jeanne

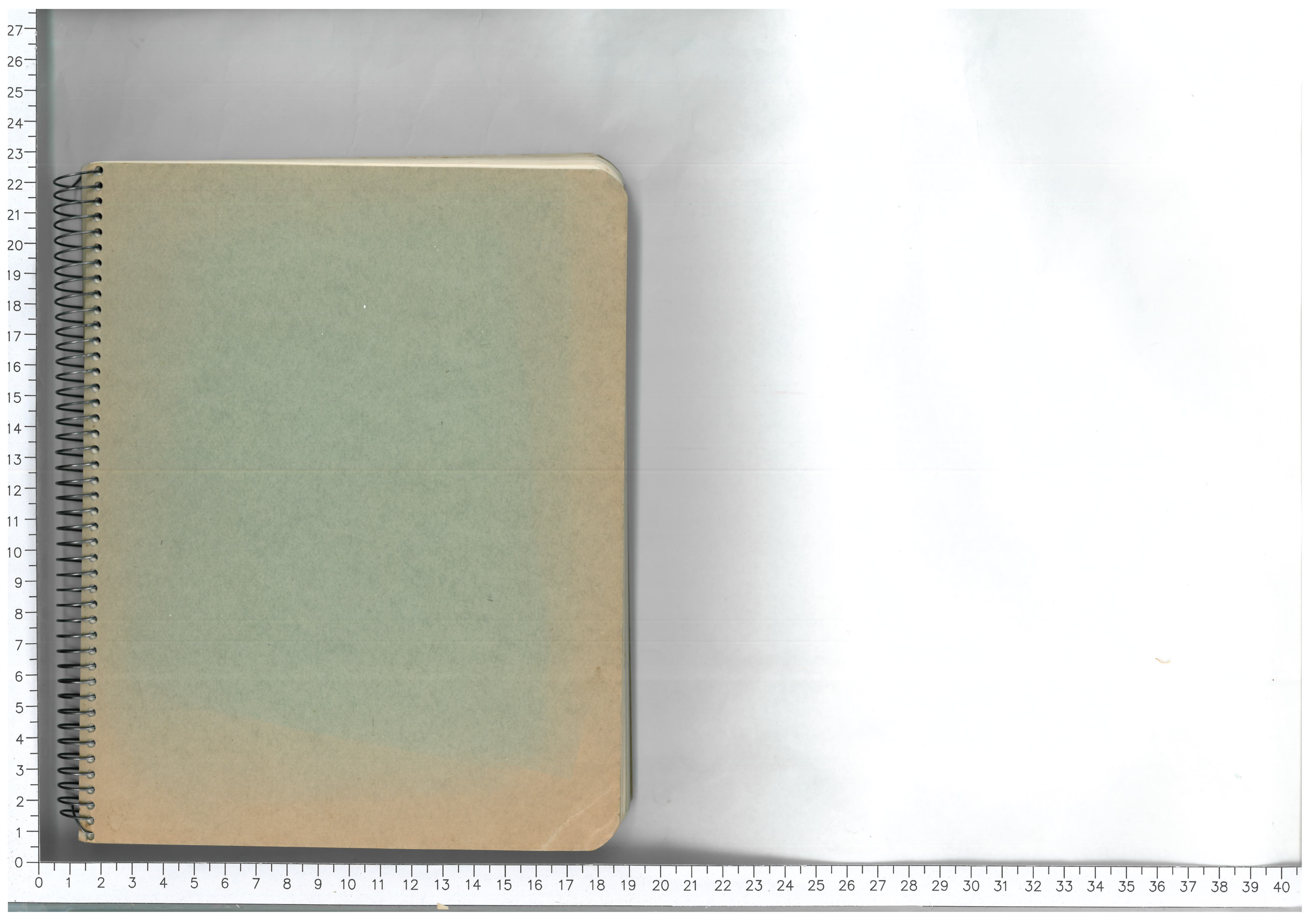
Oh ! bien petit rêveur,

ton chagrin passe-t-il ?

Le page

Fiers sous mon joli casque,
je serai, fier de vous, comme en plein Pays Basque...
Et, à cause de vous, toujours, j'en suis certain,
Les Basques aimeront leurs frères, les Lorrains.

19
52
80

Imprimé
Canico et Belchitine
Farce charivarique . etc.
Paris

H. Daragon, éditeur
1908

(tiré à 150 exemplaires)

(Texte français seulement)

La traduction française de ce livre est de
Léopold Trigaray
x x x

Le texte basque de ce cahier-ci
est pris dans une copie d'Trigaray
lignée par Hérelle à la Bibliothèque
de Bayonne (n° 54)

(V. la table p. 132 au verso.)

(Manuscrit de Bordeaux, n° 24)

v. description ci-dessous
p. 130 au verso

} Lehen zatia hori (p. 2-3)
} erakharri behar
} litate p. 40

Quanico, Canico = Juanico (Juanes)

Aurkitetia

2-3. Zatia bat berech utzia

4-5. Nor nola diren agertzen ethortzean

6-16. Lehen pheredikia

17-34. Sartzeke Sataneria

34-64 Lehen zatia (Canico emazteak joa)

64-109 Bigarren zatia (Canico kolpatu eta jupatu)

109-114 Azken Sataneria

120 Nor nola diren agertzen azken ager. aldian

121-123 Azken pheredikia

124 Nor nola eman den iragaria hau

125-130 Zatia batzu berech geldituak

131-133 Azken oharpen bat

P. Lafitte

Canico

Charibary (sic)

Juanico

Hunen beste gente

Egun heben badugu

Zien oharretan nahi dit

Billart bat plantatu

Herru horuntan espreto

Egun dans jokatu

Beste aire batian behar duzugu

Egun libertatu

Satan jalkhi heritatzera

Satan

Ai orde asto purua

Fantasiar bethia

Hire bizkarrian duk egunko

Libertitzeko lekha

Zer tresnak dutikan

Billart batan eguteko

Beste lanik badik bai

Hire emaztiak horetako

Bi lehen paiake ezan pu40

Canico

Ene emaztia eta hi

Biak algarreki

Ezarriko gutiet

Hortche zankhoz goiti

Satan

Hobe huke emaztiaren

Nausi izatia

Eta hura nausitu onduan

Besten desafiatzia

Inen tuk bai berhala

Hire zorizaitzia

Bi quizon bohor bederetan

Ari nahiz tratian

Hire emaztia guero

Builla beten burian

Hire bizkar handi hortan

Ariko duk lillartian

Canico

Ezpinutu gaichtosa

Khen akrit aitzineti

Ala aments akort iz

Ene emaztiareki

(arriver au théâtre)

Hiru konpainia eziten dituzte
Zoin bere ikurrinarekin (enseigne)

"ruse" = rouge, gorri-

"La manière d'arriver au théâtre"

- 1ère comp. 1. Postillon, enseigne
2. Belchitin } Carratán
3. Quamico }
4. Sabant
5. Salhatant
6. Joanes
7. Guilento

- 2ème comp. 8. Curriera, enseigne
9. Ucherra
10. Barbera
11. Presidenta
12. Lucien

- 3ème comp. 13. Jupiter, enseigne ruse
14. Bulgifer
15. Satan
16. Ferragus

~~Bigarren lista hau bigarren
aldean idazteko nota daren liburuetan
ditzien presidentik landa~~

Lista hau mugatzena ditake

(Autre liste p. 16 du ms 24)

I Jupiter }
Bulgifer } gamariu
Saturn }

II Joanes
Guilento

III Ferragus, gamariu

IV Phostiluna }
Beltchitin } carratan
Quanico }

Sabant }
Salhatan } lohorrey

V Barbera, gamariu
Curriera }
Ucherra } gamariu
Presidenta }
Lucien }

Hau "lehen pheredikia", "aitzin pheredikia"
deitzen dute:
Ikhusgarriaren lilduma da

Lehen entrada

Intxoak egun horun deizjela
Jaunak eta anderiak
Hounki jin ziriela
Chipiak eta handiak

Hartu duzia phena
Goure ikhusterak jitez
Nik ere hartzen dit libertatia
Mintzatzeko bi hitzez

marche

Satisfactionetan quira
Ziren heben ikhusterak
Uhure errezelitzen duzu
Jente hanitcheu jitez

Orain goure traferiaz
Nahi mintzate mintzatu
Attentzione ukheitiak
Nahi zuntukiet othorin

Jente hounak, badakizie
 Pariseko ereboilla
 Hartarik da gure egunko
 Suetaren kausa

Jente hounak, ikhousien duzie
 Kasi herri orotan
 Errejuissantza lat equiten
 Haren onhoretan

Guk badugu orano
 Segur arazoa haboro
 Zeren hasi izan beita guerla heben
 Parisen beno gaitzago

Noruzpait izan da lehen ere
 Guerla zibila deithia
 Bena ordian etchekitzen zian emaztiak
 Senharraren phartia

Bena orai malerouski
 Emaztia senharrari
 Jente hounak ezteia
 Hori harri garri

Aren orok behar duzu
Sinkona erremestiatu
Zeren gure erboluzionia
Izan beta cessatu

Bai eta ohoitz egun
Hebetik aitzina
Guisa hortako guerlarik
Eztadin alarma

Orai behar duzu aiphatu
Guerla hasi diana
Haren izena da aren
Madame Beltchitina

Harekin aldiz Canico
Guerlari bukurzalia
Zorin baratua izan beta
Tristeki blesatia

Trageria hounen ouhoretan
Erakharri tugun feitat
Barber, Justiciari, bolant
Eta destimoniak

Bi espinak dira
gulentó etó. Inanes

p. 21.

p. 25

Beste kanitch equipage drôle
Bere berretekin
Géant terrible bat ere
Ezanen da haiekin

Phezaren hatsarran
Aren duzje ikhussiren
Bi espin satameriak
Noula kan trufaturen

Haryara jinen da beriz
Géant Ferragus handia
Defendaturen deo Bulgiferet
Triatian sartzje

Bena bere mailu handiaz
Egimen du bidia
Eta laster husterik
Ikhussiren triatia

Ikhussiren duzje orano
Ferragus Kolera handian
Belchitinak Canico
Berentako jo dian

p. 34
"carrato" hori "carrato" da, Karroa,
gurdia

p. 40

10

Beste equipage batzu
Dirade libertituen
Nik heben eran beno hobeki
Duzie Kounprenturen

Guero ikhussien duzie postilluna
Carrato eder bateki
Haren barnian Euzke Jaun andere
Huak algarreki

Triatjala igaranen dutu
Triompha handitan
Luruti zornbit berset
Emaitiarekilan

Guerochazp jinen dira
Bi Jaun gazte bohoretan
Jin hussien beira
Canicoretin tratan

Bat deitzen duzu Sobant
Eta besta Salhatan
Ikhussien dutuzie
Bohor haiez truktadan

Beste botilla bat

f. 44

f. 57

Zathi hau bada, bainan
urunchago emana

Tratiaren egintian zorubait
Botilla ardon die edanen
Eta Canicok emaztari
Beste bat du galdeguinen

Bena botilla ardonaren
Ukheitako plazan
Passo batez ezariren deis
Lipa achisetan

Ikhusiren dutuzje
Oro algarreki lothurik
Droleki erretiratzen
Eskumekko aldetik

Harzara guero berhala
Ferragus handis
Hek hau atzaman nahiz
Uduri errabiatia

Botilla bat ardorekin
Guero jinen da Canico
Harekin complasentzian
Aizgo batetan sarthuto

aihen = chimmendu, chermant
chermantak bildu nahi →
aita lokataran egiteko

p. 55

12

Behin gubelerat egunen du
Emaztia ikhurririk
Bizkitartien emaztiak
Eztero egunen Kasurik

Ikhussiren duzje Belchitina
Erkatz bat bizkarrian
Latsagiaren chahatzera jositzen
Euralia handian

Zeren erpeitakite solamente
Senharra nun dian
Kolpatu dianez othe sobera
Eranen du ordian

Haimbeste phena badute ihurria
Behar dielakoz chahatu
Duda gale senharak eguten
Beitzien kostumatu

Utziulian utziaren du
Erkatza borha latian
Eta chermant liltzen
Sarthuren mignabesian

Erhatza harturen du
Senharrak han sartzen
Miserable Canico
Bere zorigaitzen.

Erhatza Canicoreki
Hatxaman zianian
Ikhussiren duzie edeki
Zerbutxatzen bizkarrian.

Lehentxaso entzumen dutuzie
Sabant eta Salhatan
Berset zourbaiten Khanatzen
Erepublikaren gainian.

Quero ikhussiren duzie
Kaniko barberian
Sangre eta operazione
Eguiten dute ordian

Enfin ikhussiren dutuzie
Bai bata, bai bestia
Zourbaitenkoru zen
Haien desesperazionia

p. 56

Bigarren zatia

p. 64

bai Canico
bai Belchiten

p. 100

12
Ez da Chaton-ik
ola hunkan: salhaton
nati dute aiphatu

p. 77

p. 80

p. 90

14

Culpa duna bere lekhatiak
Ussu beitu erratzien
Ekhusiren duzie Canico
Chatonen zedulatzien

Zeren heldur beitate
Egon ezteadin ichilik
Hobe diala justician
Graitan ethekerik

Gentiak melaturen dira
Hark merechi beno hobeki
Bena attentzionerik
Ezta equinen ihorri

Berak ere sugiak
Kondenaturen dute
Zeren ontsa has ditzan
Ezpeilizate meritu

Ekhusiren duzie berak ere
Sugiaran aitzimian
Hitz bat ezin erranoz
Konfusione handian

Erypanoza illaburt
 Nourbait finitzeko
 Sente hornak lanurke
 Arrats arte huntako

Ikhussiren duzia bai
 Equipaje profirik
 Bai eta wrentzian
 Geanta ere hilitik

Nik erran beno hobeki
 Duzie konprenituren
 Zeren ezpeita possible
 Ororen eraitia heben

Zien attentzione hunaz othoi
 Nahi nitzaitezie gomendatu
 Eta ene libertate oroz
 Pharkamendu galthatu

Noula gazte beniz orano
 Eta ez ikhassirik mintzatzen
 Hartu libertatia
 Pharka dezadazien

du mihen

Nahi bada ezkerin Kapable
Gu ontsa errepresentatzeko
Athoi ukherzie kountarazuna
Goure falten gordatzeko

Adio, Jaun anderiat
Phartitzien niz, mementian
Lagunak prestik beitarzite
Ene haiduru aspaldien

Zien permissioniarekin aren
Banua haien cherkha
Eta ontsa beharra beitat
Bi Kolpuren edatera

(Fin de la prologue)
(66 vers)

(du prologue)

~~Heren agiten lide zen (p. 5) berriak
delato higanen proiektioa
hota higanen entzada~~

Sartzetako Sataneria
(17-34)

17

Satanak jin zamarriz
(Lurreti mintza Satan)

Satan

Jaunak, ezteia haon
Palazio agradablia
Ezteia nik othian
Egun borur handia

Amiratorik nago kebeto
Prepario edereuz
Ene bihotzak ez daki
Zertan den plazereuz

Orain behar duzu Jaunak
Guk sartu plazeretan
Zombait fortunaren bidia
Bada hiri huntan

Bulgifer

Bai Jauna, agradamendu
Ederrik baduzu beben
Sone eguliat ero
Dantzetan nahi denaren

Hik zer diok, Jupiter,
Baduka satisfacione
Hebeto preparu ederraz
Eztuka erraiten deisere
Jupiter

Saunak, ezta Kestonia
Hebeto agradamentiaz
Behar duzu mintzatu
Hara igaraitiaz
Satan

Igaran zitaei Saunak
Triate hortan gaina
DKhussi nahi beitut
Zien dantzatzeko manera
Jupiter

Igaraiten lagunt gutzazu
Sauna plazer baduzu
Esquiaren emaitako
Ukuria eguiguzen
Bulgifer

Dantzalaz queros
Satisfaturen zutuazu
Hartakoz aren igaraiten
Laguntin behar gutuzen.

(Igain triatala, Satenek eskia
eman eta mintza)

Satan

Sonu - eguiliak emazje
Plazer duzien airia
Zere ene mithilak
Feitian betira

Behar duzje dantzatu
Alo ene mithilak
Ezpaduzje hutsik eguten
Izanen zidie phakatiak

Sonu

(Dantza mithilak
Satan jar
Jupiter mintza)

Jupiter

Goure dantzako maneraz
Kountent zireia Satan
Zuk ere ari behar duzu
Phiko bat goure kilan
(Satan jeki eta mintza)

"C'est assez, messieurs"

20

Satan

Set ase mesius

Aren gutian dantzaz

Celui qui manquera

Phakaturen du phitchera

Lehen hutsa eguiten dianak

Phitchera phakaturen du

Gogo honuz Kolpu bedera

Orai edanen duzu

(Dantzaz eta Satan so
larga bistaz eta mintzaz)

Soizje, ene mithilak

Hancheko hur handi hura

Larga bistaz ikhusten dut

Andon lilhakatu da-

Bulgifer

Aiei, aiei, Jupiter

Quagan bertan lasterka

Huriala Khambratu gabe

Betha dezagun berrika

Jupiter

Satan, zu dantzaz zite

zu hona artis

Ereque bat nizala ni
Enaizeia ezagutzen

Ziek zourbait gormant zure
Auker birgi nahiz ebiltan
Eta ukhenak oro guero
Aisaki chiflatzen

Hots, txiauste hornak
Nahi zutiet igaraiten laizuntan
Eta guero behar duzue
Biek eneki engayatu
(Satanek eman eskia
eta utz erortera)

Guilento

Jauna, zu zourbait
Ezpiritu gaichto ahol zira
Gu ezkitizie gentek ihun
Hala kufatu sekula
Satan

Igaran zitaei aren
Hots emazie bertan
Nahi zutiet Khako hornuz
Biek chiratu baketan

ahari = zorniak

23

(Biat alia eto utzi erortera)

Juanes

Jaurina, gutzaz erri egutera

jin ahal zira espresuki

Bena othortzen gutuqu

Ezkitzazula interrompiti

Satan

Hots aren, ez deusak

Oraito aldian bedere

Behar duzje finkatu

Haloro erori gabe

(Bulgifer jin)

Bulgifer

Jaurina, horiek nor dularzu

Hain onta ekipajaturik

Batuzje horiek quisala

Zornbit ahari propirik

Hots orai zankho horik

Aren finka itzatzje

Sala eder horntera

Eragan behar duzje

(Orai iragan praonhat triatila
ete han eror bi aldeetat)

Seten

Alo, Bulgifer behar duzue
Jaun horik eraiti
Chuti ebilten orano
Ez ahal die ikhasi

Bulgifer

Alo, Jaunak behar duzue
Orai chuti finkatu
Bestela zankho petan
Behar duzue lebertu

Quilento

Jauna, gu utzi quitzatzie
Ohoi goure guisa
Ala zien erri garri
Hona jin izan guisa

Juanes

Ezpiritu gaichtouak zoruete
Hurrun goure ganik
Utzi quitzatzie errepanus
Eguin gabe trufarik

Zathi hau ez hde da
here tokian - Hobeki leake
urrunago, p. 46.
Gure iduriko nahasi
edo kinkatu dituzte

(Soru - Eretira bi aldetarat)
(Gianta jin zamariuz, mintza
luruti paseiuz)

x

Ferragus

Ha! ha! gentiek, arauz
Erhotu ahal zirie
Hainbeste goure so equitera
Zertera jin zirie

Badeis Khristirik batere
Campagna horuntan erazie
Ene maille handiaz
Zapha dezadan hebeche

Quaniko deitzen den botek
Ossoki nai erho erazi
Zeren emagtia utzi dian
Bere buruzagui

Jakin ezazie batudala
Ehun quizonen indarra
Eztuzieia ikhusten ene mustra
Laou Khana gora dela

Agurtzen bada Kliristik
 Enei deuse eratera
 Behar duke beste mundialat
 Bona clera equitera

Khristi arraza oro
 Arabostkiren dutut
 Ezpate eta mailu Kolpuz
 Oro erhorren dutut

Egaiten niz mahain hortara
 Hor arrapausatzera
 Zerren eta hau beita
 Ene jawregui ederra
 (Jaito zamariti)
 (Bulgifer jalkhi eta mintza)
 Bulgifer

Eguriok, géant aste handia
 Ehin jawregui horunkan sarthuren
 Nun estian hdaia egun
 Ountsa phakatzen

Zer mustra propian
 Hizan honna jiten

Areta behar dut ikhassi
Sarrri laster eguten
Ferragus

Ale eskelle fripona
Mula zaiten mintzatzen
Maillu honnez jabaltzen ait
Ezpatiaz hortik Khentzen

Ezturen ikhusten hime althian
Unhuri bat hizala
Eta aho colpu batez
Eretaren haidala
Bulgifer

Enaik ez ietsiko
Zorumbat ere behiz usatu
Ezpatia haon estomaketi
Wahi deat lanthatu

Aropari hori orai
Ahal baderat traukatzen
Zankhoz gora berkan
Hortche ait ezarten

Ferragus

Uñhwi humia

Mintzo iz fierki

Ene mailliet berak erhoren ai

Mobitu gabetarik ni-

Aski duk bera hau

Hire erhatoko

Alil eran ezak etchuan

Oraii lehenik adis

Bulgifer

Eytiet eran nahi adiorik

Emuk lotsa hietako

Iten labiz aitzina

Sinketa zaik Khosteko

(Ferragus igain tratala)

Ferragus

Ale, apko mithuria

Fier hiza fier heben

Mailla horontoz hi eta hire lagunak

Oro zutiet gabalturen

(Soni - Batailla

Bulgifer ezkapa)

Ferragus

Ah! miserable inhuman
 Borika duka zerratzen
 Maillu hountez derat
 Nik bertan hauxien

(Eretira - Sonu)

(Prauliet jalkhi ete faseis)

Guilento

Egun houn, compagna ederra

Bai ete illustria

Jimkonak detsala harzara beriz

Alkhar salute dezagun erriz

Juanes

Jimkonak benedika zitzela oro

Merechi duzien beno labore

Bai qu ere zietki

Trata gutzala misericordioski

Guilento

Benedikatu ziradiela oro

Graziez lagunturik alkharreki,

Zien houn eta kalalleki

Poseditzen dutuzien ororeki

Juanes

Eguzie othoi Karitatea
Pratika behi berbitua
Jente pietatez behia
Heda ezazu aren eskia

Gulento

Eia, jente galant eta hornak
Emadaziet zerbit amoina
Soz, ardit edo tolesan
Hark berak satisfaturen zute

Caritatiaren egintza

Hori komenni de populio
Eztergu aski fediaran ukheitia
Behar dizu fedio, esparantia eta caritatie

Juanes

Eia, othoi, jente hornak
Ematzie zien amoinak
Segurda ezi ditko hornak
Emendaturen deitzela hornak-

Gulento

Amoina egintzak ez tu
Sekula ihor frauletan
Jondane Phaulok eraiten du
Ezto behar dudatu-

Juanes

Ez deia heben ihour ere
Gouri emailerik deis ere
Ez artho morchi lat ere
Eta noula biziren guirade-

Guilentó

Ez teia Jaun Apherik ez nouberik
Ez damarik ez andererik
Heben ezta deus emailerik
Ez aberarik ez frauberik

Juanes

Sente horiek ezkie arauz entzuten
Ez paderek azkarki oiheguten
Oihur equin ezak aren
Bena lotsa nuf eztequila deis ukhemen

Guilentó oihuz

Sente honak eta pherestiak
Edet itzatzie beharriak
Eta entzun itzatzie fraubak
Oihuz beiterade miserabliak.

Juanes

Orai ikhousten dit inutit dela
Heben pheredikatzi
Hots hur chorta laten edatera
Thun ithuririk bolin bada

Quilento

Bai lena ene lazun maita
Nola da posible edatia
Nik ja eran behar badut egua
Jateko hobe niket apetitia

Juanes

Areta segurtatzera ait nik ere
Edatez mintzatu laniz ere
Jateko apetitia hobe dudala balere
Ezgi aspaldian eztiat jan deusere

Quizgan quizgan berne hortara
Menturaz noulaait badut behar bada
Heben eztiagu besterik
Baiyik eta erri eta Kartaza -

Quilento

Orai qu lagoratza
Adio anderak eta jaunak
Aguian sartuoren deitzi
Astonak uzti belhaingnak
(Sonu - eretira -
Jupiter, Bulgifer, Saten jalkin -
Postillona joran karretala)

Satan

Gwiradianaz gueroz Jaunak

Alkharrekim adichkidiak

Behar dutugu equin

Fidelki Kondezisioniak

Bulgifer

Jauna, goure fidelitotiaz

Eztugu behar mintzatu

Zeren mundu orotan

Iaririk ezpeitugu

Jupiter

Jauna, zer galtratzen duzu

Goure fidelitotian

Mintza zite aren

Zer duzun phentsamentian.

Satan

Badakizie Jaunak

Ni ereque bat nizala

Eta ene zerbutchuko ziet

Uste dut propi ziriela

Bulgifer

Maki laqituzen Jauna

Duntza errekorumpentratu

Zerbutchari hobarik

Mandian eztekezun

→ Hemen hasten da asto-lastererako
LEHEN ZATHIA
Canico emazteak jaa

Hik zer diok Jupiter
Horin duka bihotza
Jaun horreki engajatzeke
Eheitekia mintza
Jupiter

Ezta Kestonia Jaunak
Heben akordatzeko

Guitian eretira heberti
Eufletzionen eguteko

(Eretira - Sonu)

→ (Jin postilluna caretā batēki, asto bat
thirazaki, equin passein eta postilluna
mintza lurreti)

Postilluna

Jente humak, ladeia heben

Thur aizinaturik

Ezi ladezu heben

Equipage profirik

Jaun andere batzu dira

Enekin lidajatu

Zorin beitia oillalteguiko

Haqua bezain chahu

Eguinik dira deza
Tapage handirik
Guizoun bat baduqu heben
Colpus lapidaturik

Emaztia hartu ukhen batu
Bere estu jeko
Egun etzukan heltu bada
Barbera beharko

Orai carrossa hortarik
Jalkhi zitaze bertan
Nik iganen zutiet
Triompha handitan

(Orai karrouchatik elkhi eta
igan triomphan tristiala,
postillunak landera etchekeig,
passeu bat eguin eta guero
eretira - Sonu -

(Hiru Satanak jalkhi)

Satan

Behadi humat Jupiter
Eguin duka errepletzione

Behar nitek jakin
Demborarik galdun gabe
Jupiter

Bai Jauna equin litzut
Eta soberache merke
Darthian behar nitezu
Bi sakolen behia urke
Satan

Sakolat aski chipi badutuk
Horrez accort gutuk
Eta hiek Bulgifer
Zorumbat beharko duk
Bulgifer

Sira, ni gutiagor
Kountentatzen nuzu
Bi milla libera aments
Behar nitezu

Behar nitezu haie gati
Hamar nekatala phuntzela
Gustu dudan oroz
Libertitezko hariekila

Jupiter

Aiey, nik ere Jauna, lanizun

Bizpahirioen beharra

Etzitarzu ohartu adesa

Horen erraitera

Satan

Neskatala phuntzelak aurthen

Ararache dutuk

Plazan horntan orotan dena

Hancheko hura duk.

Bulgifer

Jauna berzale zumbait duzu horra

Bizkarraz alde hundertat

Guero zuek ikhusten dutuzue

Haren bertz iphurdiak

Jupiter

Ez tuzue ez mundu horntan

Italako neskatilarik

Sekula bolimba sortu

Emaztiaren uzku zilokik

Satan

Ago hi, Jupiter,

Mintzo iz Korteksi

Orizie ene larga bistā

Eta so equin hobeki

(Eman larga bistā eta biek so equin)

Bulgifer

Aiei, Jauna, howra duzu
Moustro ikharagarria
Beguak berak ladiizu
Bi chaskien bethia

Aho bat ere ladiizu
Laria bezain handiko
Eta ezpainak propi
Zaldari liltzeto -

Jupiter

Howra plumbizela izanik ere
Eztuztu estonatzeto
Nik ja ezit uahi
Atchik azu zuretako

Bulgifer

Howra capable duzu bai
Quizonaren joiteto
Eta orano bestalde
Ossorit irsteto

Eztakuzia egun ere
Zertako quiren heben
Iferrialat eramaiteto
Emazte quizon joilen

Saragossa

Satan

Jaunak, ez aren cherkha

Neskatala phuntzelarik

Zeren eta ezpeita

Ohacuetan laizik

Jupiter

Satan, ezpaduz goretako

Batere phuntzelarik

Ezar itzazu horiek oro

Uzku ziloti sarturik

Bulgifer

Eta guero zuaza

Zihaur farabogalat

Galdequinit leizjira

Erhonen palaziulat

Satan

Ez palim laizinezte

Zien zantxouer fida

Ez ahal zintake

Eni hola mintza

Jupiter

Ez kutuz zoure beldur

Habero eziez ulu laren

Laurdentaturen zutuz

Ez nazjira orutsa mintzatzen

→ Hemen ezarri behar
litaki hastapeniko
Zathia p. 2-3-

Satan

Ale canailla saldorat

Maradikatu dekuat

Orai nahi deitziet

Bier idoki erchiak

(Sonu - Batailla,
mitxilak ezKapa)

Satan

Bazuarzte Jaunak, bazuarzte

Adiorik eran gabe

Sari ere belimta nunbait

Helturen guraide

(Tretira - Sonu)

(Sabant eta Salhatan, Zamarriz
jin eta passera triate
aitzimiran; Caniso jalkhi
eta mintza)

Caniso

Nurat ari zira

Cumpagnarekin Salhatan

Nahi zira ari gutian

Gure bohorrez trukadan

Salhatan

Noula ez gura arico

Tratian ere Caniso

Zamnat emanen duzu
Errazun gagnetiko
Sabant

Hamabost libera balio tizu
Zurist haboro Canico
Butilla bat ardori idok ezazu

Tratiaren equiteko
Salbatan

Utzi nezak ene quisa
Equiteko hortan

Ala hi Koumprenitzen iz
Behorren tratian

Canico

Jaukat aren banua
Ardoraren cherkha

Eta tratia hortan finitu
Duzun edatera.

Edan

Canico

Jaukat, eginen duzu hortan
Bena behar duzu thermagno

Bost libera eginen dit Bazkos
eta beste bost Phentacosteko

Jan eta edan

Canico

Alo aren Jaunak
Accort guirnaz gairnan
Beste botilla lat ardor
Phakatzen ahal dut Kompaqnan

Eta lehenik pipatu
Jaunak ziekilan
Ardua erakharuren dut
Guero mementian

Salhatan

Ez pressa batere
Pipa ezazu Canico
Alo ztuzen aments emaztia
Ere zoure manko

(Orai pipatzen has Canico,
argiarekin pipatzen, guero mintza)

Canico

Noun ago, Belchitin
Barne hortarik aigu hornat
Idok ezagun mementian
Ardor botilla lat

(Belchitin jalkhi eta mintza,
sudurriala jovanik Canicori)

Belchitin

Ale urde gormant
Zorriet jan beharra
Huntarzunaren igorteko ere
Behar duta nekatasua

Orde auker zarrak
Eztuzieia jeiki ordu
Alo nahi duzieia
Barrika oro hustu

(Ferragus zamariala)
(Canicok har botilla eta alia
balengan - Belchitinat overthoutie
mahaigna eta arguia, guero
loth Canicori: jorin dialarik;
pipa overthoutie; Canicok osteko
eman nahi eta ezin atzaman
Salant eta Salhatan loth)

Salant

Ale nilla delria eta horik
Zer gesto dutuzie
Gu guirela kausa lehen aldian
Hasi ohe zradie

Beha zer dugun
erraiten, p. 46
Bada zer bait
nahasketa

Salhatan

Ez delria baliz ere ez
Orai odol hotzian
Ale itchusi zarrak
Gorda zitae mementian

Oro retina - Sonu -

(Ferragus gigante zamaring jin,
uzkialako aldialat delarik)

Ferragus

Ha! ha! Kharistikak
Nurat gorde zire
Ni ikhusi nauzian
Laster equin duzie

Hatzeman bahundut Belchitina

Senharrari jokaz
Janen zuntiedan irak
Zabalturik ene mailiaz

Bena bolimla zombait

Akzemanen zutiet
Arrakoutratiak oro
Zedierazien leitzutiet

Apetitu horn bat bedut
Khristian jateko
Ezmutuko hamaabost
Sobera apairuko

Olandako landetan
Bizi nintzan orai artino
Han ere ezdut orai
Bizi garririk halora

Tretoi dutut hanko
Zamari eta aberiak
Bai eta artzaigner ere
Bortchaz bere ardiak

Mahain hountan nahi niz
Orai bertan plantatu
Eta mailu handi honnez
Khristian oro zaphatu

Ez da mundian sorthu
Ni bezain guizun handirik
Khristian chahaturen dutut
Ene mailu handiaz nik

Sataneris hau hobeki
litake aintzinchago, p. 25

46

Orai mahain hountan
Gaiña igaraiteko
Lagun bat hun nute
Goiti thiratzeke
(Jaitzi zamartiti - Satan jalkhi)

x
Satan
Hau naiala ni orai
Hire laguntzera jiten
Khako hun bat ere ladiat
Hire thiratzeke heben

Aigu hounat bertan
Ekharak eskia
Nik thiraturen ait
Khako hounekilan
(Thira eta Ferragus mintza)

Ferragus
Ja Satan ja, emeki
Enezala hola thira
Khako char horrez
Chibatzen deitak larriz -

Satan
Igan adi aren
Animal handie
Uduri duk ladiala
Hamar kintalaren phezia

Ferragus

Ale debru mithiria
Utyi ezadak larria
Igaitem baniz hora
Edokitem derat birja

So equin ezak hornat
Ene mailu handiar
Hunek aphua bezala
Leberturen behai

Satan

Igan adi aren
Triate hornatan gaina
IKhus dezagun bertan
Noula zaphaturen nais

Ferragus

Nahi duka ikhussi othuan
Ene mustra orubho
Igaitem baniz hora
Zer lastera equinen dia

Satan

Ale animal handia
Eztiat lasterrik equinen
Bena bai Khako hunez
Hi therresta eramanez
(Igan triatera)

Ferragus

Alo, Satam orai

Behar diaqu Koumbatitu

Kukusso lat bezala

Nahi ait zaphatu

(Batailla - Satam ezKapa)

Ferragus

Ah! miserable ulia

Thessi youan iza?

Hik zer equinen hian

Nik phentsatzen nia-

Bena jiten bahitzait

Hanzara herritatzena

Leherturen ait hebeche

Karakoill lat bezala

Mi orai banua

Aphur lat errepausatzera

Sarri utzuliren niz

Khristi zourkaiten jatera

(Soru - Eretira)

(Canico jalkhis eta mintza)

Canico

Ah! ezteia maleros
 Mundian ene zortia
 Behar dut desesperatu
 Edo galdu bizia -

Zerentako ariatu niz
 Beritan ezkontzian
 Emaztia ukheitekoz
 Niharen buruzagi -

Hobe luke quizonak
 Bere buria itotzia
 Eziez eta emazte
 Gaikto baten hartzia

Ikusten duzue jente horiak
 Nula agintu zaitan
 Bai eta orano ere
 Ni lardin arriskian

Ardonaren idokitzera
 Hura manha nezan
 Arrazoiñ bat zena othian
 Othiak ukhen nitzan -

Bena daigun aldian
Ezin badut garbaitzen
Chakuki errabiatuak
Naijio ikhusten

Ale perfida trauidoria
Maradikatu delrio
Costumaren usteko ere
Sobera iz trebatia

Lente hunak lanua
Eniz batere fida
Ukhen eztezadan amentis
Publiconan deshonhorria
(Erietira - Sonu -
Belchitina jalkhi eta
mintza)

Belchutin
Murat othe zait
Ene senharra Camico
Naski beharko du harek
Orano zumbait phanpakto

Ala sobera colpatu
 Othe dut azken aldian
 Aleta ukhenen tu hoi
 Lehen erakuntzan.

Hanitz emazte ikhusten tit
 Senharak buruzagui
 Bida lachuegi uztiak
 Egiuten du hoi.

Emaztekiak eluke behar
 Izan sobera astaigna
 Jo behar du guzurren
 Bizkarretan beharra.

(Satan jalkin eta mintza)

Satan

Arazon dun Belchitin
 Behar dun lahardetatu
 Guero haura hil denian
 Beste bat dherkhatu.

Ordian irabaziko dun
 Benturaz zerbit tratan
 Eta guero gureki
 Euren infernion.

Belchutin

Iffermian ereik edo gabe
Eztiat ja soffrituren
Hunen beste nigano
Petik diat etcheKiren-

(Belchutin eretira)

Satan

Troullamentutan nago
Ezjiritio nahasirik
Ene mithilak nun diren
Ezjeitakit berririk-

Bugre hurak aren
Numbait lo dutut
Ezi bi oren huntan
Ezin edireiten dutut-

Bulgifer, hiri zionat
Aigu hornat lite
Bai eta hain untsa
Jupiter aphua ere-

(Bulgifer jin eta m.)

Bulgifer

Jauna, zer othe duzun
Hainbeste azantzekin

Ala orosta duzu egonen
Guirela bethi zourekin

(Jalkhi Jupiter)

Jupiter

Zer duzie Jaunak
Hainbeste azantz eginteko
Haur naizuela Jupiter
Eta zer duzie erraiteko

Satan

Eztiat eraito Korik

Zientako batere

Bena nun egon zinen

Bertan errazie

Bulgifer

Jauna ez tuzu profi

Orai eraitoko zuri

Hartakoz pazentzia

Har zazu arrantura gati

Satan

Profi ala ez profi

Erradazie fite

Bettela aldiz kampona

Biek har ezadazie

Jupiter

Jauna, atsulutoki
Jafin nahi batuzu
Hortche etche quibelian
Khaka equiten egon gutuzen

Lan hori gut
Zoure zerbitzuko equin duzu
Eta sastifet guntuzen
Hala Korintent bazina zu
(Satan mintza Khechaturik)

Beste manerarik ihiana
Arrazon horen esplikatzen
Zianste, badiat nik darpa
Zier uzkiaren mahatzeko
Bulgifer

Lan hortako Jauna
Eztuzen asti ezki hori
Equitokoz equin itzazuzen
Zoure miki luziareki
Satan

Errespetaik oro
Murat utzi dutuzue
Alo, omtsa mintzatzen
Ikhassi behar duzie

Aintzen pheredikiaren
arabera zathi han
ez da bere lekuan

Defenda zitare eni
Edo gogone emazie
Bestela biek biziat
Galdu behar dutuzie
Bulgifer

Corage, to, Jupiter
Loth akio Satani
Larruta behar diagu
Ene fedio oraitoti

(Batailla, mithilak belharika)

Satan

Ezti deus equiten orai
Helen belharikatziak
Alo, eni erakuts etzatzie
Chahu tuzienez uzkiak

(Batailla, ezkapa mithilak,
Satan dantza, guero eretiora)

(Belchitin erhats hot bizkerrian jin)

Belchitin

Ene senharra naski
Oraitkuam galdu dit
Ithurria ere nihawrek
Chahatu beharko dit.

Areta haliatu zais
Zeren den eskapatu

Bestela beharko zutian
Latsagina dhatatu -

Guizounari itzais behar
Densere pharkatu -
Emaztia matorous da

Guizouna gainia hartzen ladin -
(Eretira esker - Sonu)
(Sabant, Salhatan jalkhi)
(eta Khanta jaseinuz) -

Viva la liberte, egalite.
Frantziako errepublica
Nahi bada ukhen dugun
Herriari erabiltza

Sonu -

Parisen erantzi die
Aberatsen Kontra
Heben aldiz emaztia
Senharriari joka -

Sonu -

Parisen erantzi die
Hamich diharu gatik
Heben aldiz lotilla bat
Ardon fouteute gatik

Sonu -

Parisen erauntsi die
Frantziin oro gatik
Helen aldir emazte lotek
Parra passatziin gatik

Dugun ene laguna equin
Bazkari lot handirik
Eztingulakoq etchian
Hain emazte gaichtorik

Sonu-

(Orai mahazna ezar eta liak jar;
jaten ari, Camiso aquer bestera
lotilla lot ardourefi)

Camiso

Zer diozje launak
Bordeia apetitu
Nik ere badut
Nahi lonsaizje Khumitatu-
Sabant

Aigu, aigu hornache
Nahi babiliz Camiso
Gu bezain horn iz bai
Phartiaren thiratzeko
Salhatan

Har ezak Kaidera hori

Mik phartitunen diat orori
Hobeneti idoki duka

Botilla ardou hori?

(Orai belchitin jalkhi eskereiti,
erhatza bigkarriam; Camico erretira
berhala estuin -)

Belchitin

Egundantzi ezda ihorin

Eni lana falta

Orai ere behar dut juan

Chermendien liltzera

(Utzi erhatza)

(Belchitin erretira estuin)

(Camico jalkhi eta juan
mahaignera, borthan erhatza
harturik -)

Camico

Jainak ez eran ezkidala

Sekula deus ekhartin

Erhatza ere badukegu

Chahatzeko bannen

(Jar mahainian, jaten has)

Belchitin jalkhi eta juan
mahaignera, khechaturik mintza)

Belchitin

Ale mila debria
Zerk ekharri hai hi huna
Ni erhatzaren ondoren
Eta haon ere heben duka.

Ala ekharri duk aments
Bizkarrian zerbruchatzeko
Ezpaduk hala ekharri ere
Etzait faltatuko

Quamico

Emazte mila debria
Khen akh it aitzineti
Aiber nun li ostikataz kezadan
Zankhoz gora ourthouki-

Belchitin

Ale Koki bougrua
Hik laia emi ostiko
Ukhenon tuk lai erhatzaren
Quiderra hauts artis-

(Belchitinek erhatzaz jo;
Canikok ostikoz atzaman
hahi-

Salant eto Salhaten lot)

→ Hemen ongi loake
berch egon den
zathi bat, p. 125

Sabant
Aiei, delru emaztia
Guizouna hilen dun
Eta guero beste bat
Nun atzamanen dun
Salhatan

Holako emaztiaren larduk
Sergurki guizoun bat franko
Miserable tristia
Phena ikhorusteko

(toretira-)

(Ferragus bera jalkhi-)

Ferragus (puparen ciikatzez)

Ah! zer plazera egun
Heben paseatze
Untsa aserik denak
Desiratzen du lotzia

Ni ere arriplaturik niz
Itchain bat bezala
Idi bat jan dut bere larru
Eta aztaparrakila

Orai nahi nintzate
Aphur bat erreparatu

Ichil azon ziti memant bat
Behar baitut lothu.

Bena ohoizten zutiet
Enezazjela interrorumpi
Bestela leherturen zutiet
Mailhu handi honneki
(Etzan eta lo, Satan bera jalkhi)
Satan

Ha! ha! hor intzana
Animal handio
Aizü, jekt adi
Behar duk jin enekila.

Alo bertan aren
Eratzar adi berhala
Bestela Khako hunez
Eramanen ait therresta
Ferragus

Zetiera iz huna
Debu Satan charra
Khen akat horti
Eta ni utzi lotara
Satan
Ehait nahi utzi

zer igitera

Marant urdia
Behar duk orai phakatu
Eni egin aphantia

Aurkhi lasterkatu naik
Behar bat bezala
Bena orai nahi ait eraman
Efermiaren erdira -

Ferragus
Ene eramaiteko
Efermiaren erdira
Behar litikek amentis
Iti bezalakorik sei milla -
Satan

Aski mit nikau
Hire eramaiteko
Leiki adi bertan
Eneki Kumbatitzeko -
Ferragus

Khem akrit hebeti
Eta ni utzi lotara
Bestela leberturen ait
Apho char bat bezala
Satan
Emek Khenduren

Sekula hi jeik artino
 Nahi diat ikhussi

Hine tailla oro

Ferragus

Nahi duka ikhussi

Ene moistra handia

Bena laster eqinen duk

Lehenko aldian bezala

Satan

Ez eztiat eqinen

Hine gatik lasterrik

Bena bai hi eramanen

Bizkarruan harturik

Ferragus (jaitikiarekin)

So eqin ezak hunat

Ene mailu handiarri

Hunek apha bezala

Leberturen behai

Batailla. Satan ezkapen

Ferragus

Baliatzen zaik Satan

Arhin beirik aytala

Bestela leberturen ait

Sagu kume bat bezala

→ Hemen hasten da asto - lasteruko
BIGARRÉN - ZATHIA

Canico Kolpatu eta juyatia

Bena jiten baki
Berriz herriatzen
Ehiz eskapiren
Oraino li aldietan bezala

Orain behar dut erretiratu
Zerbitzen herriatzen
Eti bat ahal badut ediren

Guzero haren jatera
(Eretira - Sonu -)
(Barbera jin zamari)

Barbera

Jente humak jiten niz
Egun herri humbara
Ziur hau dutzen beita
Constantinople herria

Hau naizela are Barbera
Egun zien herria
Aprobazioez Kestione
Mintzaturen niz mementian

Hemen beste gente heben
Guziak ene kaidura
Hartakoz behar dut

Berhala jauregi hountan sarthu

Hebenti mintzaturen nuz

Eta lanian ariko

Nik sendo erazten dutut

Eritarzun suertuak oro-

(Igan triatila eta jar-)

Barbera

Jente humak, kuillan zitiu'

Eri bessatu guziak

Konkor, chainku, begui bakhotch

Utso, mutu, guziak-

Haquinian min duzienak

Alis bat nahi baduzie

Hura zinu zien etchetan

Aisa equinen duzie

Haquinian min duke guizon batek

Eta eskiez ezin idok

Nik emanen deiziet alis bat

Equinen beuzie orok

Nik ikhussi dut Bersaillen

Hazienda luria hortzak batere ez higitzen

Tripa saldan egos eta
Guziet eskuz Khenzen

Jente hunak hori
Aise eguinen duzje
Minik haboro ezdukeziela
Ni bermatzen nitzaizje -

Eta orano beste alde
Badut erremedio
Neskatilek beret uchi duten
Senharren ukheitoko

Neskatilek preferatzen die
Mantharik gabe ebiltia
Eta erremedio haren
Botigan erostia -

Nik ikhussi tut neskatilek
Pariseko hirian
Bere marchandica saltzen
Beste morienik etziamian

Neskatilek, eros ezazje
Anagretik gabe

Numbait arranjaturen guira
Marchandisala gabe.

Nahigo dit erremediua
Merke Komposaturik
Hari phutz lat equin eta
Hura eman kitonik.

Guero ezkonturen zirie
Phutz equile zumbaiteki
Orian luriak oruntsa kukuturik
Beroturen algarreki.

Hantcheko huak ere
Ezkontu dira aitzinako egunean
Bena errechistruak egin dutie
Numbait zokho horietan.

Khundie behar balute
Orai eman hebenche
Eran liote equin dutiela
Numbait piragaintache

Orai zien presentziak

Player balimbalu
 Nahi mitzate Kargu hau beno
 Handiags batetan sartu.

Jaun anderiat zien botzetan
 Behar naizie izentatu
 Nahi nuke sartu maiztzen
 Parisen deputatu

Ene eltzionean
 Aski botz ezpada
 Maiztzen emanen deitade
 Asto guziet bedera
 (Camico jalkhi eskuzmeti...)
 (Passeio)

Camico
 Jauna, hau naizula
 Eri miserable bat
 Zure sokhoruari
 Adrezatzen den bat.

Malur bat ukhen dit
 Dragan astian
 Erekontra dezadan
 Kumpaina bat auzuan.

Barbera
 Jar zite lehenik hortche
 Kaidera hortan gainen
 Chuti egortez aments
 Akhit etzitan -

(Jar Canico)

Esplika zite orai
 Ene Jaun maizia
 Eta eradazut zer gurasz
 Zu ziren Kolpatia
 Canico

Jauna, eran den Kumpainã hartan
 Gostian nintzalarik
 Ene emaztia hara jin da
 Uduri errabiatuik

Bazkaitan ari zutuzun
 Gostian algarrekin
 Ni ere hara jaun munduzun
 Botilla bat ardurekin

Erhatz bat ere banizun
 Ekharirik niharekin
 Hartaz eman dituzun ehun ukhaldi
 Gutien gutieneti -

Beste aldi batez ere Jauna
Pegussa baton gaineti
Basso batez ezari zitazun
Rija frikazeiatunik
Barbera

Ah! emazte gaichtuak
Holache egiten dutzie
Senharrak maite ezpatuzie
Joka erabilten dutuzie

Zerem ezpetie ukheiten ahal
Beretik maite dutien hurak
Hartakoz emaiten dutie bester
Oguenik gabe olhuak

Emaztekin ezta
Sekula fidatzeko
Horra nun ziren birriskian
Biziazen galtzeko

Jauna, necessari da
Prudentki aji nadin
Aments Kolpu horietarik

Heben berian hil etzitan
(Bisitā etā mintza)

Barbera

Aiei, etā Jauna

Bechkura horiek oro Kolpuak dutuz

Ustez zure Koloria zuriem

Alantzu nuzū tumpatu -

Quarico

Jauna, so eguin ezazu ontsa

Necessari da so eguita

Ezi ene eguitaz ere arrastan

Badit segurki beltch auria

(Barberak so eguin etā mintza)

Barbera

Orano enian ikhussi

Kolpu horien parerik

Areta ene demboran

Zorumbait eri bisitatu dit.

Sangre bat behar duzu

Lehenik zankhoti

Odola behera

Erants dakizun buruti

(Seigna etā mintza barbera)

Barbera

Orano zure odola
Alteraturik da biziki
Beldur nuzur erremedio
Eztuzun orano asti.

Labamentu bat behar zumika
Odolaren freskatzeke
Eta ez heben lagunik
Haren emaitetako

Canico

Sauna, eztit nahi
Dhur ere lagunik
Nikau egonen nuzur hortche
Uzkuz gora jarririk

Barbera

Alo, aren, Sauna
Zuk lihotza hun duzu
Demborarik galdu gabe
Hartu behar duzu.

- (Eman agutak)
- (Emaitiareki; "Aiei, Sauna")
- (Soru eretira)

(Barbera jeltki jasseiuz)

→ Hemen ezar ditake hastertu duten
bertan - parca ikus p. 126 -

→

Barbera

Sente humak, ilklussi duzie
Ene operazionia
Mula sende erazi dudan
Quizon blesatu hura.

Sangria beno hobe da
Orano labamentia
Zeren zaphoratzen beitu
Barne Kourroumpitia.

Labamentiarene operazionia
Difficil da, populis
Zeren aisa beita Kuntreko
Cilouaren atzarmaitia

Sustout nekatieler
Neke da aplikatzia
Zeren aisa beita
Biez lat eguitia

Bizkitartian ausartago dira
Berak barbera beno
Hartakoz baratzen dira
Trompaturik guero.

Presouna lathoit chak batu
Bederatzu zilo
Eta haiztan lot laizik
Ez labementiarentako

Jende hunak erradazie guero
Gaitz deneg trompatzia
Ez ta ez mirakullu ussu
Heltzen bada desordria -

Harnitch nekatalak
EKharazten die barbera
Eta guero behar berek nahi
Duten lekhuian chiringua -

Zorumbat malur ezda heltzen
Ezanik ere barbera
IKhussi duqu beratzien
Uyku zilonan chiringua -

Eta guero hura
Emeki emeki kantzen
Bederatzu hilabeteren burian
Berriz operazioe eguiten

Zathi hunek iduri
du lekuz aldatua
Ez liteke gaizki
p. 77

Sente hunak hona
Mula agintzen den
Aris gaistoa gorak dira
Batzuetan untsa phakatzzen
(Eretira - Sonu -)
(Cuviera jin jamariz, mintza lurretak)
Cuviera
Badeia ihur ere
Audiencia hortan
Ezi badit istoria franko
Paper eli batzuetan
(Presidenta jalkhi)
Presidenta
Dkhuo itzak hunat
Eia zer dioten
Pariseko herriak
Duda gabe heben.
Cuviera
Gelos nuzur hatik
Othe direnez hantik
Huillanagotik ere
Berri charrak sendi lit
(Paperak har, cuviera juan; Presidentak
iracour passiez ichilik, quere mintza)

Presidenta

Ago, milla debriz
Heben dugua errebolto
Baia emagtiak hasi
Senharer phampaka

Bada mira Barberak
Ezpetit deus eran
Areta ikhusi dut
Orano egun goizan

Behar dut bai irakourri
Gure audientzian
Behar duzu libertitu
Aratsaldi huntan

(Tretira - Sone-)
(Camico jalkhi)

Camico

Ezpetit beste berriak entzuten
Orai bazter orotan
Baztik nahi direla libertitu
Gure orhoretan

(Urhatsa Khecha)

Ezan hemen p. 78-ko zathua →

→

→ Hemen ezar gaineko zathia p 75-76

"Curriera" - Zathi hurek ere
iduri du lekuz
aldatu - Ezar
bedi p. 84

Areta, mila debua
Phentzatzien dit nouk eran dian
Bena heldur niz lidage bat
Enekin equinen dian.

Banua behar dut orai
Mementian zidulatu
Bai eta sekulakoz
Presornteguan zerratu
(tretira - Somu -)

(Curriera jin zamariz - Salhatan jalkhi)
Curriera

Jauna, lettera bat
Badit zornetako
Aski gomendaturik niz
Chuchen emaitako.

Salhatan

Tremestiatzen zutut

Jauna zure phenaz

Zerbait inportantzia

Hola diogunaz

(Salhatanek irakur lettera
passeriz / guero mintza)

"Canico" - Zati hau guzira
holaki loake gure
ustez p. 76
beherean

78

Salhatan
Zeren debru behar dut juen
Sugiaren aitziniala
Jente gaisto da lagutem
DKhustia sobera

Behar bezala ezpeitut
Thun quezurrik eran
Ezpadie entzun nahi
Ezti equin behar -
(Trotina - Sonu -)
(Canico, jalkhi, passis)

Canico
Ale debru equina
Holako cartiera
Beri Kharreiazaliak
Bethi badireia -

Ala fortuna tristia
Bethait emi querthatu
Orano ere behar dit
Tribulazionian sartu

Helas, thurmentu dut
Bethi lekhu orotan

Bat ezin supports
Eto guero beritatu -

Hurrari behera duenak ere
Zer nahi phentsatzen du
HartaKoz behar dit eguia
Guezuuiala Khamliatu -

Behar dut abantzatu
Nihauk abiatu
Aments publiko dezen
Pleintu bat phausatu -

Ekharri gutien huak
Behar bit cedulatu
Berria barria eztezen
Justiziaz orentatu -

Ordian guero huak
Beldur beitiateteke
Halaz ene uhuria
Gordenik dateke

Eguitako horrez
Behar dut orano contsultatu

Eto guero ahalez
Fite zedulatu

Ah! dehu emazte gaichtua
Hik dun hori khansatu
Lehenik olhuak behar ete
Guero ahalkia bassatu -
(Jalkhi Barbera ete Presidenta)

Presidenta
Behadi humat, Camico
Horik zer jeto dutuk
Guizoun horiek zer guisaz
Cedulatzun dutuk -

Quamico
Jauna, amorekatik
Ihun ezituan mintza
Malerous horiek beite
Bethi zerhait pleinta
Barbera

Zer dehu nahi duk horiek
Ezti deus declaratu
Aha hik behar duk
Herris gobernatu

Nahi baduk herris

Echilik etcheke
Goizetan behar duk
Orai beno goizago jeki.
Canico

Bena nahi tit menazatu
Echilik egoitako
Kapable baitira solazaren
Aitzina phousatzeko
Presidenta

Bena debur guizona
Hori zer solas duk
Garbiki mintza adi
Zu ignorant gutuk
Canico

Bazakit niharrek
Zerkaz mintzo nizan
Nahi tit etcheke
Aminibat creintan
Barbera

Zer creinta nahi duk hik
Herrian phausatu
Hitza ezteuk ihor
Ezanen embrassatu -

Presidenta

Bena maradikatu guizona
Hik baduk zerbitz gozuan
Eztuk nahi ezari arabar
Ignoranta justizian

Canico

Bena betakite nurbaitak
Emaztiak ni jo naiala
Harta koz nahi lit erakharri
Eztitiam declara

Eta naski de ja

Hasi betie guia
Nahi dit bara ditian
Ereik uzkia
Barbera

Ha, ha, ha!

Hori duk hori de bria
Hiakurek beno hobeki ezte ikhorak
Barreiatuon berris

Presidenta

Heben orak jakinik ere
Ezpeita harat heltea
Hiakurek salanturik
Ezarien duk justisia

Barbera

Eta hori hala bada
Hiaurek ezta kika
Muri nahi duk horrez
Eratcheki Kulpaa.

Ichilik egon labendi
Eta ebherat utzul horti
Hiaurek ezariren duk
Saltra Kharatsegui-

Canico

Eztiak botere aholik
Zer nahi beita den
Nahi dutut Kreintatu
Ezterat pharkaturen
Presidenta

Jaunak, haon duziela
Guiz omaren buria
Abil, abil, jousan adi
Eta libertieraz mundia

Canico

Banua bertan halere
Demborarik galdin gabe
Bihar zortziko
Zedulaturik beiterie

(Quenico eretira)

→ Ezar hemen p. 77-78-ekin
utzi dugun zatia

Barbera

Guizon kura juan da
Uchatsa asti ussu
Alo Jaunak gut ere
Eretiratu behar duzu -

(Eretira)

→ (Uchera, presidente, eta Lucien
jalkhi, eta jar -- Guero Salhatan
eta Canico jalkhi)

Canico

Jinkouak egun houn deziela
Koumpaina shoragarris
Badakizje zer gusaz den
Gure listajis

Halaz chuchen jin niz
Hartu guman orenian
Horra nun dudun Kupablis
EKharten neurekilan

Ucherra

Jaunak behar duzu
Exemplis phausatu
Eta calommis erailiak
Gaztehan zerratu

Presidenta

Ditragun liak entzun

Procesaren jupatzeko

Agueriko da defautian

Zorin diren aitziago

Lucien

Contzentiaren erditi

Eran ezadazu Salhatan

Eia ikhussi duzunez emazterik

Senharrari johan-

Salhatan

Jauna ene arrazona

Bethi quisa lot duzu

Ikhussi eztidanik ezlit

Sekula deklaratu-

Lucien

Eguia eraiteko

Hala behar da Salhatan

Zeren erauntsi duzu Canico

Hourentako pleintakan

Salhatan

Eretako lukezu bada

Jaun hau obligazionetan

Nik beguratu ezpamu

Emaztiak hilen bitzian -

Lucien

Egun zortzi jinen zira

Zorua emaztiareki Canico

Ordian badit zier

Bi hitz eraiteko -

Canico

Ene procesa hartan

Duzieya juyatu

Nahi dit Paubetat

Plainta deklaratu

(Eretira behala Canico)

Lucien

Jauna, idet azu bethi

Ahalaz elhe guti

Eguiak ere ez tizu

Fran behar bethi

Eretira zite orai

Nahi zerejian

Eta ez jin kaloro

Discous hone/Kilan

(Salhaton eretira, eta
besteak ere quero behala - Sonu -)

(Satan jalkin -)

Satan

Soicie, soicie, chorrobek heft
Nestakila kaien cota petan
Maradikatiak ezan itzetzie
Eskieak sakola horretan -

Zeren hor bekie zorumbait sas
Etchehouer elatsirik
Uyku zilo horretan aldeiz
Sei arditoko hat baizik -

Arreta hura ere ez da
Segurki hambat curiosa
Ouvrian lalinbadie
Oihal gorriaren bonketa

Marichalak, lil ezazie
Bost liberako horretarik
Zeren espetzazie liltzie pernis
Bregueren figurarik

Hourak oro liltzen tugu
Iferonko maseko
Zeren ezari beitu
Frantzia troublaturik oro

Jente kunak hoi
 Aisa da Kumprenitzeko
 Eternialat jiten Zirenian
 Han dutuz kezje oro-

(Retira)

(Justicia jalkhi eta sonu
 Belchitin, Canico, jalkhi,
 Oro jar-)

Lucien

Eradazun anderis
 Zuk Kolpatu duzis jaun hoi
 Bai eta bizkarrion
 Erhatz quiderra hautsi?

Bai eta beste hamitch aldiz ere
 Baskoz pipa hautsi
 Holako plamta franko
 Ekharri beitie emi-

Orañ eradazun horiek
 Egiak direnez Belchitin
 Egiak balinbadira behar duzu
 Gaztetan sarthu mementin

Belchitín

Jauna, nik eztiot hori
 Holako lanik egün
 Echilik egoiten ahal duzu
 Bere astokerekin

Canico

Fran hik emunduiana
 Erhatzaz jo edertki
 Undarreko behor haren
 Tratuaren gaineti.

Ehintzana hiaur jin
 Bohora harturik
 Baizik eta bazutiala
 Harek defaut handik

Ordian emunduiagnana ezarri
 Odel goriz betherik
 Jente ahalkoz ego benintzan
 Hiru sudura hautse nahirik

Hire esku idorrekin
 Den gutienian passoka
 Hireganatuz gueroz sakolan dinat
 Hoguri eta hamar gueren pipa -

Beste hamitch aldiz ere
 Ahalke ezparintz aiphatziz
 Luburu bat equin laiten
 Graduela bezain handia -
 Lucien
 Guizuna, behar zuzen
 Ziharek ere abisatu
 Emazte gaichtorari
 Ezta behar fidatu
 Presidenta
 Ala prozes drolia
 Etziradeia ahalke
 Hebeke Kampe egorteko
 Ziek propiase ziresteke -

 Ziharek uduri feitat
 Etchekiten dutuzie
 Biak gaztelin sartziz
 Merechi zuzukie
 Uchera
 Suet horeki etchian
 Egorten ahal zinandian
 Holakorik ez duqu ikhorssi
 Orano audientzian.

Guizunak behar du bai izan
 Askiz asto porro
 Emaztiaren arrazak
 Guisa hortan joitako
 Lucien
 Zuzate fera fontre
 Ene aitziñeti
 Zirek etzirate hun
 Alkharrekilanko beizi.

Ezi jiten bazire
 Haboro ene gana
 Ziren lidajak
 Baduke zerbit phena.
 (Sonu)

(Tretira plaignantek, guero justiziak-)
 (Kauliak jeltki bi aldetariek-)

Juanes
 Mula iz Guilentō
 Baduka ossagaririk
 Mula deramak dembora
 UKheiten duka amoinarik
 Guilentō
 Ene laguna trankil biñi nek
 Eytirat arrankura handirik

Ene kunnak ezin arranjatuz
Etiat embrasurik

Ene etchiak, kunnak eta Kabaliak oro
Ezinago ontsa dutuk
Nik zer jan balimbadut
Ontsra baizik ezin izaten nuk -

Balimbadut zerbañ bildurik
Alaquera nuk ordian
Pintu ardu zornbañ edaten diat
Sakolan diharu dudamion

Bena orai jentiak gaichtotu dutuk
Ezkie sinhesterik amoinan
Jinkorak eman dizazuela eran eta
Uzten die praubia borthan

Beste zornbañek eraiten die
Nourk irain lio prauber emaituz
Ontsra equinen duzie
Gu bezala tribaillatuz

Beste zornbañ baduk Karitatuschago
Artho bouchi lat emaiten die

Bena horra eman beno lehen pater eta Almaris
Hamaretan eramerogten die-

Koroaiko demboran oharit nuk
Aiphatzen banian sinkoraren izena
Emazte chahan eli latak betzeitaden
Emaiten nahi niona-

Zumbat nahi merkhat egunez
Eguiten dudan oihu handirik
Bena orai dembora Khamliatu duk
Ezin ukheitén diat tolsarik-

Erailén diat merkhatzalen
Emazte zerbat sente hunak
Ereuntén gaichtouetarik
Beguira zitzela sinkorak

Eman dizaziela grazia
Etchilat iniski utzultzeko
Bena habonak badonatzak
Deis Khunturik egitekoko.

Deus emaiten ezten haien
 Eraiten diot ene libotzetki
 Bizkarra eta lephua hauts ditzatziela
 Jalkhi gabe merkhaturi.

Segur da ene maradizioniak
 Sartzen zaitzela zumbaiti
 Ezi hilek edo kolpaturik
 Merkhaturi lide horietan baduk bethi.

Jinkorak bequirak litzate
 Eri amoina equin balaz
 Bena tabarnetan horditzeko
 Dihariak bequiratzen tie.

Barneko malecia zaharrak
 Aguertzen zitzek orditu ordonan
 Eta makhila Khaldun hosten dira
 Algarren Korntre ordian.

Zihariak ikhusten duze, jente hornak
 Zombat mahur heltzen den
 Amoina eni equin gabez
 Horiek oro dirade querthutzen.

Juanes
 Duntsa mintzatu iz, Guilento
 Eguia handirik eran duk
 Bena haregatik horietan gaini
 Zumbait caritatusik baduk.

Parroquia hunez etzimat eran
 Heben jente hunik baduk
 Biarnon eta Nafarrion beno
 Milaten Karitatusago dutuk.

Heltu nuk ni horietan gaini
 Emaztiak berak zuzadianan
 Sukhaldiala sar ondoran
 Galthatzon niana ukheiton berian.

Emaiten ditade lehenik
 Beraiet artho beru ederrik
 Hurak ukhen ondoran galthatzon diat
 Chinklor bat tinkloraren amorekatik.

Hik balimbaduk beste hain beste
 Janen triagu algarrekin
 Edo bestela jin adi
 Botilla bat ardurekin

Gulentó
 Nik ere ukhen diat hai
 Hortcheko ekhe hortan
 Chinkhor bat propirik
 Mestirarekilan.

Eltze handi bat bazian
 Bazkari die giusala
 Segur nuk jente horiek oro
 Khumitaturik dirala.

Mula su handi bat beitzen
 Han ere diat chinkhorra
 Aguan hura jation
 Ardora ukhenen niala.

Bazko liharamenareki
 Etxukeia ez mirakullu
 Ukhenik ere hura jation
 Bizpahirur ardora colpu-
 Juanes

Jente horietan bilduko duk hai
 Zumbait bi arditeko
 Tran ezek behar diala
 Familiaren hazteko

Quinto galtha
 sente hunak emadazje
 Othoi zumbait sas lak hargno
 Familis handi bat dit
 Uta incomodetist oro.

Eranen deitziet orazioniak
 Hitz bat hitz equin gabe
 Sinkonak lagunt zitjaten
 Malurik ukhen gabe.

Pater noster at benist
 Fiat bolont astua
 Et ne nos inducas in tentacionem
 Set libera nos a malo. Amen.

Ave Maria Domines tecum
 Et in terra imberibus. Amen.
 Requiem donais domine
 Loria patri sicut erat. amen.

Sente hunak eztebe aren
 Batere profeturik
 Ene familia handiarekin
 Zer equin behar dut nik.

Ene laguna eztiot
Ardit bat ere ukhen
Segur nuk ardu horen prepausa
Ertzun diela erraiten
Juanes

Ene laguna, Uhartarat
Behar diagu phartitu
Pillartenian janen diagu
Deus ukheiten badugu -
(Eretra - Sone -)
(Hiru Satanak jeltki, Satan
eri, mitiki abchiki besso
onduetarik -)

Saten
- Jaunak, erraliamentu bat
Badut bihotzian sarturik
Ezin beiterot ukhen
Ihun errepausurik
Jupitor

Sira, eritarzun horrek
Behar diagu erremediatu
Labamentu bat behala
Behar diagu hartu -

Bulgifer

Sira, Jupiteret diru
Zure gaitza ezagutu
Hartan gainen behala
Eremediosa phentsatu

Uzkiaren uzkia haizik
Ezta beste izenik formatu
Hartakoz ajutaren hartzetko
Behar diru pharatu

Satan

Bai ene canonak behi
Thiratzon dik okher
Astalila quigna eto
Sudorra dik atzemanden

Bulgifer

Jupiter, nik etcheuren diat
Erege beso ondoti
Hik aldiz eman ezok
Salda quibel aldeti
(Eman labamentis)

Satan

Jaunak, ene gaitzeli
Ajutak nai ideki

Phena hartu duziena
Phakaturen deizet sarri-

Jupiter ezagutzen ait
Ezpirituz penetrant
Erressumako emperadore
Orai izentatzeko haut-
Jupiter

Sira, zure izentatzeko ene
Emperadore erressumako
Content dira mundu oro
Sarri benaie ezagutuko.
(Tretia - Sonu)

Belchutin
Zer ikhusten dut orai ere
Heben hainbeste jente
Aizonat eta oro
Kargaturik hebe-

Gutzag erri egutera
Dirade bai bildu
Ala fortuna tristia
Behar dut bai desesperatu

Ah! maradikatia hi!
Debru Salhatan handia
Zorigaichto zela hira
Gure etchian gorthatzia -

Hiri langatu nahiz
Behar diat galdur bizia
Sekula ezteuk cessaturen
Ene malarzia -

Ah! bohor arrazak orok
Leher eguin batu
Suzet hunen kausa
Ordian zen formatu -

Ah! maradikatu quizunak
Eza emaztiak sinhetziko
Deseignian direnien
Gaiizen bequiratzeko -

Hobe deia aren
Kampokonetin igortzia
Gurea finitu denian
Etchian aharra emaitia

→ Hemen Satameria eskas da -
Ikus azken partean ip. 127-129

102

Ondian izanen dira
Emazteak edate handi
Ez du ez barrikak senditzen
Zorubait arrusta gati -

Hobeki senditzen du bai
Zintzur luze horieki
Batzenetan ezpetira korronte
Bira pintareki -

Areba orano segur
Guero duk bai bihar
Ezterek hortarik Canico
Ereproduerik eguin behar.

Bestela izanen duk
Orano sujet haboro
Ezteriat pharkaturen
Balira ere debriak oro -
(Eretira - Somu -)
Jupiter, Bulgifer, Jalkin -

→

Homen ere Satanena eskas -
Ikus p. 129-130

103

Canico jalkhi

Ale canailla saldusk

Khen ziti horti

Ziek bequiraturen zutiet

Ene lurreterik -

Munti zer ikhussiren duzien

Zirie bai jiten

Harzara guero salhatzeko

Mutuil gazte horien -

Arto mila delria

Ezpaniz zaparkatzen

Solaz horien abiatzei

Zainje dolutoren -

Eniz quelditoren batere

Muizenik dudano

Hatzemamen dut adichkide

Zien kountre orano -

(Fietira -)

(Hiru Satanak jalkhi)

(Praulak jalkhi, nondiak)

Juanes

Sente hunaak ezte guisa
Egun fortuna eguin
Emazte bedera laizit
Etzen etche bakhoichin

Ukhen laqumu bira tripa
Nahiago guntian
Zeren eta kaloro
Janen beikunian

Guilento

Emazte kourak ari ziren
Ichil askeri equiten
Nahi tugunak ukhen tuze
Ichilik egon quiten

Bere familiak zituztela
Erepublikaren banketian
Guero hek ere behar zitela
Eguin beren guisa etchian

Othoi ez erraiteko
Bevia ihuri ere
Hek bezala equinen
Guniata guk ere

Juanes
Ezkie segurki arriskatzem
boranen dugun ihun
Miserable emaztiak
Fortuna equin diazu egun.

Guilento
Ez, ene fedia, Juanes
Ezkie segurki merechi
Hek dirda medio gutuk
Quinsa asserik eta ordi.

Goiazan taola hartara
Lo bederaren equitera
Quero juanen gutuk
Hantcheko ostatu hartara

Juanes
Bai ene laguna
Orai asserik beikira
Lo eguiten abal gutuk
Oren bat edo liza.

(Jar eta lo taulan
gainen)
(Canis jalkhi eta taola hartziarikin
mintza; fraubak eror zankhoz gora.)

Canico

Uste dujiera taula hoki

Dutudala zientako

Urde zirtzill zarrak

Zorriq behatzeko

(Tretira Canico)

Guilento

Ale urde infame

Zezen buru tziuta

Taula horren hartzeko

Beste maneriarik ozkuka

Juanes

Hire emaztiarentako

Ezan behintz horren fier

Debien astapitona

Hobeki eguinen hien

Zer uste dut ene laguna

Behar duzula eguin

Berru bedera behar disagu

Khantatu algarrekin

Guilento

Bai bai ene laguna

Guition has mementian

Emaztiak quizunaren
Joitaren gainian

Khanta :

Canico, quiza gainzora
Zer zaien quethatu
Emaztiak umen hai
Ederki zamphatu

Sonu-

Hori etsemplu huna duk
Arastako emazten
Ez ahal dire ukhenen
Achol handirik quizunen-

Sonu-

Bena behar bezala
Beita orotarik
Ezkie ussu atzemanen
Hi bezain quizun astorik

Sonu

Khanta orai Belchitunaren

Emazte mari martin
Colore berdia
Uste duna permis dela
Quizunaren joitia

Sonu-

Hik merechi huke bai
 Bizirik erratzia
 Eta guero hie erhauntsak
 Aiziarri urthukitzia
 Sonu -

Hie senharra sytum hun
 Jelkhitzeko lorthara
 Jenton ahalkez behar din
 Barnen egon lotara -
 Sonu -

Bena hatjemaiten bahait
 Fran den Belchitima
 Galduren dun quizunari
 Joka hasteko mina
 Juanes

Guazan ene laguna
 Pinta erdiaren edatera
 Nik sei ardit badiat
 Guazan ostali hartara
 Guilento

Guazan ene laguna
 Hamar ardit badiat nik ere
 Ordian janen diagu
 Sas baton oguia ere
 (Toretira - Sonu)

Azken Satanerak (109-119)

Satan (Satanak jakhi)

Jainak egin tit ene beithan
Erefletzioniak serioski
Zien soldaten phakatzeke
Diharuz jeneroski.

Demora iragan horietako
Eman nahi daiziet ardit bat
Eta zerbutchaturon naizela
Hebentik aitzina orolat.

Orai ez daiziet eman nahi
Gal dezazien beldurrez
Gero has beitzindazte
Haurreak bezala nigaruz
Bulgifer

Bet diable, zer soldato
Bi mithilen phakatzeke
Ezkutuk gaichki izanen
Taharnetan ebiltako

Hik nahi duzu Jupiter
Zerbutchaturu Satan

Beldur mit eztiar
Ardit bat ere sakolan
Jupiter

Jauna ezkutuzko habero
Entertimeneren gezurrez
Eia ikherazko sakola
Batera baduzunez
Satan

Ale ziraian bezalako
Empertinent charrak
Ereque bati erraitiko
Horik direis diskusat.

Ale infame paria
Ziek zertako zutiet
Salre Kolpu hunez
Buriak idoki nahi deitziet
Batailla-Mithilak ez/Kapa-
Satan

Jente hunak tradizioe bat
Behar dit equin zietki-
Ziek eztiuzie deusere
Echilik egoitia laizi-

Giant handi hura
Nahi nuke atzaman
Eta guero ezari
Iferniaren zolan.

Hebeche behar dut
Lekhu bat preparatu
Eta pholbora meta bat
Guero barreiatu.

Guero composaturen dut
Behar den bezala
Hura hura deneko
Bere mailliarekila.

Lehen mailu Kolpuen
Beitu su jauz eraziren
Oko phutza bezala
Da zapartaturen.

Mi orai banua hebenti
Ez othoi aberti
Bestela erra eraziren zutiet
Oro elgarreki
(Composa eta eretira)

Ferragus (Ferragus folkhi eta mintza)

Zaitera ziri Kanaila saldus
Zer diskus dutuzie nitaz
Zuin zira die hardita
Mintzatu zira diana ene erhatiez-

Ah! miserable ukhatiak
Zer phentsatzen duzie jitez huna
Mundu hundan egotiez
Hain debeiatu zira audiena-

Solamente eni so eguteko
Bihotzak ikhara dutuzie
Lurrian barna funditzen zutiet
Khentzen ez hazirie

Eztuzieia ikhusten zihaurek
Unhuni eli bat ziri ene althian
Hartzen bazutiet aztaparretan
Ossoik visten zutiet iztarran

Maga ukhaldu eman
Hiri bat phira triate piam
Ferragus erro hilik
Satan folkhi eta mintza-

Saten

Ah! zer plazera
 Egun berriak ikhustan
 Ene partida handia
 Hilik edirentan

Othian ezteke eran nahi
 Nurrk erho hain
 Uste nio etzela izanen
 Hure parerik mundian

Hanitchetan lasterkatu naitk
 Hure mailu handiareki
 Egun ifernuko Kapitchale guai
 Nahi ait ezari

(Alcha amini bat)

Ale animal handia
 Eta horen phezur intziana
 Ago, ago, airian ezpada
 Eramanen hait therrestan

(Thira amini bat)

Nun dira othian
 Orain ene mithilak
 Ni aldiz urratirik
 Ezin eginenez lanak
 (Bi mithilak jalkin)

Bulgifer
Aiei eta zer da hau
Mastro ikharagarria
Eta nula phentsatzen duzu
Hinen eramania -

Ez, ez, enuzen beldur
Baquna ere azkorrago
Ez eta jirik ere
Iferniko debrisak oro

Abilua Jupiter
Bertan zotuka adi
Soka pare bat humik
EKharak mintiparti
EKhar sokak

Jupiter
Egurra Jaunak behar duzu
ZanKhuetarik estekatu
Petrailla bat bezala therneste
Guero eramanen duzu -
Esteka eta thira

Jupiter
Hots, hots, orai Jaunak
Hiquitzen duzu habre

Dugun eraman bertam
Phaussatzera utzi gabe
Satanak jalkhi

Jupiter

Orai behar diagu Bulgifer
Guk ountsa libertitu
Gure soldaten Khostuz
Ala geraki plazer hartu-

Diharu frango lodiagu
Orai irabazirik
Eztiagu segurki
Gaioki izateko liderik
Bulgifer

Bai hala duk Jupiter
Orai duk demonia
Beharko dik largatu
Bere multsa haundia-

Edo bestela ikhusi
Bera sarri utzulirik
Ezlik ukhenen profetirik
Zombait gezur phentsaturik
(Satan jalkhi eta mintza)

Satan

Zer ikhusten dut nik
Edo ziek nur zirie?
Baduzieia aire hunik
Ala ene mithilak zirie?

Enezazuela trulla erazi
Ene phentsamentian
Eta ene mithilak bazirie
Mintza zitie bertan

Bulgifer

EzKutuzia ezagutzien
Zure mithilak girela
Araruz luria nahasi zeizun
Ala amento hordi zira?

Jupiter

Nabesiki utsetu zira
Edo zentzia galdu
Nahi duzue ene larga lichte
Huneg ikhusein duzu
Seiki eta eman makhulaz

Satan

Eunik orano utsu ez hordi
Ez eta galdu zentzia

Irakur "Etchek ezak present hau"

"Eztiat" bat bada soberarik

"Viens ici, Jupiter"

"colard"

"Qu'est-ce qu'il y a à faire"

"Mon cher Bulgifer"

"Il faut que nous tuions"

"Que dit-tu fortuit bougre
grand pendard - - -

"Détermine à me tuer"

Etchek ezak present hau
Eztiat abalke gabia
Bulgifer

Hau hil gabe eztiat nik eztiat
Ukhenen deskantsurik

Alo, Jupiter, dezagun erho
Edo ezar laudenkatunik

Batailla - Jupiter ezkapu -

Bulgifer

Vient icy Jupiter

Uzten naika nihaur

Tu es un grand colard

Ezpanait laguntzen gaur -

Jupiter - Jupiter an sortant

Quesquils de faire

Moncher Bulgifer

Il faut que nous murrons

Le Roi de l'Enfer

Satan

Que dit-tu fortuit bougre

Grand pendard Jupiter

Tu viens en colere

Determine de me tuer -

"Prends l'épée"

"Tu ne seras pas en vie"

Behain = berhain = berdin
honne ganik = honnen ganik

Bena hots orai aren
Prend l'épée à la main
Eta segurtatzen ait nik
Tu ne sera en vie demain

Jupiter

Heben nik orai Bulgifer
Biziazen arichkatzeke
Nik phausurik ukheiteko
Behar diagu Satan erho.

Guero frankil gutuket
Passiatzeke goune guisa
Behain phakaturik honne ganik
Eztikeiagu sekula.

Bulgifer

Zer phaku nahi duk
Ukhen dezagun honne ganik
Hunek ezetik besteik deusere
Guzur biziak.

Satan

Ale pandant Koki
Muthur ahalke gabrik
Orai nahi deltziet
Bier idoki biziak

(Batailla bi aldetarik
mitihlak. Satan ozkapa -)

Jupiter

Bulgifer, oraito aldian
Garhaitu diaque Satan
Bena gure soldatak
Eraman tik berekilan -

Bulgifer

Oh! maradikatu hura
Ez duk gaichki trufatzen
Bena behar dik maradikatu
Ezpaquitu phakatzen -

Jupiter

Adio, gente hounak
Gu lagutzera hebentik
Ziek ere jin zitie
Nahi bazide goureki -

Bulgifer

Sente hunak orai
Adio deizjequ eraiten
Eta plazer duzienak oro
Dantzala khumitatzen
(Fin de la Tragedie)

606

Surtide liamesy da "atheratya"

mss 24 (p. 130)

120

"Surtide pour la conclusion" (sic)

Lucien,

1 Presidento,

Barbera,

Ucherra, enseigne

Belchutin

Quamies

Sabrant

Salhatan

Curriera

Phostillon enseigne

Juanes

Guilento

Jupiter, enseigne ruse

Bulgifer

Satan

Ferragus

Undar entrada

(Azken pheredikia)

IKhusu duze, jente humak
Gure tragedie finitzen
Hartu duzen attentzioniaz
Oro gutiet erremestiatzen

Goure plazera bizate
Libertate zinandian
Eta kontentamentureki
Etcherat erretira zition
(Passaia)

Orok etsemplu har ezazie
Holakouak araro dirade
Umilitatia pratika
Koleran eman gabe-

Bena ezto emi eman
Sujet horez mintzatzea
Zeren hartako haitatiak
Elizako aitak dira-

Ene diskusa nahi dut
 Bi hitzetan finitu
 Eta cum pagna uhuragarria
 Ziek oro ohoitu

Ohoitzen zutiet aren
 Ene aurhude maitiak
 Eretira zitaien oro
 Ahalik goizena ekherat

Amurekatik eskandalik
 Kausa eztezagien
 Eta etchekonet changinik
 Aments ukhen eztezen.

Goizik eretiratzen bezirade
 Plazer eguinen duzie
 Beste aldiko credito
 Guero beiturkezie

Beste tragedio bat illaburski
 Beituqu errepresentaturen
 Ordian ere asestitzez
 Oro zutiet ohoitzen

"au milion"

"fin"

Chapela eskian:

Esperantcha horeki batian
Congit deiziet hartzen
Eta ene insufientziaren
Pharkamentu galthartzen

(o milion) (sic)

Aren korrontatzen niz
Hoborik eran gabe
Zeren eta jositako ebherat
Sarru ordu bertuteke

Plazer baduzie iurk ere
Gurekulan dantzatu
Mementian soniak
Has erazten dutigu

Libertatzen onestki
Orai niz gomendatzen
Eta ber demboran genti hunak
Gai hun bedera sorhetatzen

Fein 18 vers (sic)
Total 550 vers

19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40

19

Journal -- avril -- instituteur -- tragedies --

Uharté-hiri da Uharté-hiri.

124

Juë à Larribar
Le 30 Avril 1848
Jaques Oihenart
Instituteur
de trageries à
Uhart-Mixe

Zathi huren tokoa
da nasti p.60

Ferragus jalkin eta jar pipatzen

Ah! zer plazera
Piparen zirikatzia
Nestakilak erradazie
Ezteia hori egina-

Miserabliak ardura
Hutsek pipatzen duzue
Halere zien mitien
Arakastak handi dutuzie-

Nik pipaturen dut
Batut arnes guziet
Bena hantcheko muthil haiek
Dutse zien pipen zinet

Sozie, sozie, hantcheko hura
Bequak uraturik,
Ene bereki eraman nahiz
Ahua zabalturik

Areta enai ukhenen
Zeren tian bequak gorri

"Camico" zatti hau ezar
litake behar bada
p. 72 zolan

Bat leitut hitzarturik
Hoguei mila liberareki
(Jeiki eta passea)

==

Camico

Aiei, aiei, dauna
Eztuztu Khautitzen ditoroa
Iferrian erre balitz
Chiringa horen mokua
Barbera
Zande ukhuru aren
Kilika duzu uzkia
Suharturen zaizu zilona
Guzun milla delria!
(Erretira - Sonu)

Bitchi da nola hiru lerrota
emana den berret hori

Orai li lerrota

Orai ere bitan.

Lapurdin eran ginezake: Dudan burua on,
dudan gaichto

Hau ezan
p. 102
beheran

Bayterti
li Satanero

1

(Jupiter) Jupiter
Bulgifer nizanaz geroz
Emperadore erresumako
Badiat aren plote
Hire manhatzeto

Bulgifer

Sekula ehai nahi ezagutu buruzagi
Zeren ezpeiteiat ikhisi
Astokeriarik laizit

Jupiter

Eztek zer eran to nitan badela astorik
Bestela eranen die hitara nizola susaturik

Bulgifer

Eztiat estudiantu nit instructione honu laizit
Hit zer eraiten dian ere ene ustoz estatik.

Jupiter

Badut burua hiru badut gaichto
Buruzagi nit horetako
Ezentatu benai Satanek
Emperadore erresumako-

Bulgifer

Eresoumaren gobernatzeko
Gizun buru huna ezari dit
Hitaz ezahal dit ihoruk
Eginen Khounten haundirik -

Jupiter

Hik jakinen dut sari
Eginen dienez Khounterik
Erakortu nahi derat
Hambat dembora gabekarik -

Bulgifer

Khaka to hietako
Hi zer emperadria
Eluket esku gaistoman
Eresoumako goberna

Ehait ezagutzen nit
Hi buruzaguitako
Zeren ezpeituk treiturik
Ene uzkiak beno kaloro

Jupiter an prenant le' pee (sic)

Emperadore hati deia
Gisa hortan mintzatzia
Ezarak ezpata eskiala
Balinbadut Korajia
Batailla - Bulgifer blesa -

Bulgifer

Siras errendatzen nazu
Obedien izan nahi nuzu
Zer plazer duzun orai
Othor erran izadazu

Jupiter

Behar duk aren joran
Orai satanen gana
Khorundiek egin behar kuzula
Erakharat horua -

Bulgifer

Sira banonazu
Orai mementian
Ekharren dit erregue
Bertan miharekilan

(Jupiter erretira)

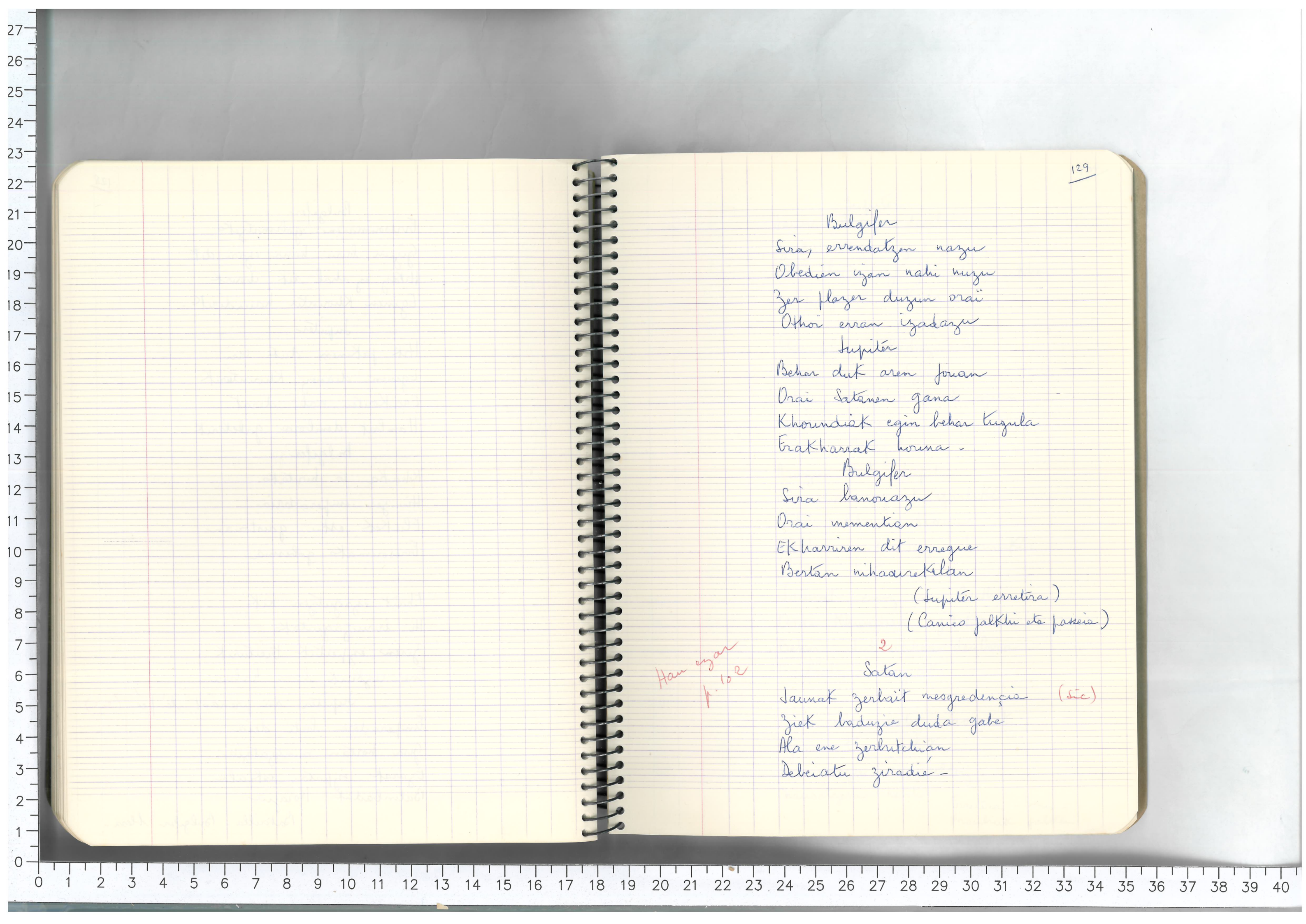
(Canis jalkhi eto passie)

2

Satan

Jaurak zerbaít mesgredeñcio (sic)
Ziek baduzie duda gabe
Ala ene zerbutchian
Debiatu ziradie -

Hau ezan
p. 102

Jupiter

Jauna, badizu denbora
 Zerbitzatzen zutuzula
 Nahi bada eztegun deus ukhen
 Zure ganik sekula

Eta plazer baduzu orai
 Lente horien aitziman
 Ditzagun Khountiak eguin
 Garliki presentian -

Bulgifer

Arazu dut Jupiter
 Khundiak egint garliki
 Hobe ukhenen diagu
 Beldur nuk Jaoun honetki.

Satan

Jaunak eniz ene beithan
 Orai Khundien egitoko
 Behar dut ukhen denbora
 Erreflektzioe egitoko

Beste aldi batez Jaounak
 Eginen tugu hobeki
 Hor amaize orai aldiz
 Phansatzera hobeki

Erretira - Sonu -
 Prandiak jalkhi

MSS 24

Table du manuscrit de Bordeaux

Ramiro et Belchitine
(Petit mss. couvert de parchemin)

pp. 1-2	morceaux rejetés
pp. 133-139	morceaux rejetés
pp. 5-13	Prologue
p. 13	"Fin de la prologue : 46 vers"
p. 130	"Fin de la tragédie - 606"
pp. 133-136	Dernier prologue
p. 136	"Fin - 18 vers"
p. 136	"Total 550 vers"
p. 139	"Lu à Carribar le 30 avril 1848 Jacques Pihénart Institutur de tragédies à Uhart Muse"
550	
46	prologue
18	épilogue
614	versets

Azken charpen bat (P. Lafitte-ek egin)

Kahiera hitz - hitz hartu dut,
hutsak eta denak, letra bat aldatu
gabe. Tindu gorri emanak niharri
eratchikiak dira, salbu paia hunkako
lerro haut, eta lehenbiziko paia alisina.

Trakulea aise oharuko da maiz
Kantiatzen dela egilearen idazkera:

- lanean emaiten du hau
- bertzean hau
- lanean egin
- bertzean egin
- lanean oharitzen
- bertzean oharitzen
- lanean ikhasi
- bertzean ikhasi
- lanean gente
- bertzean gente
- lanean dut
- bertzean dit
- lanean arraza
- bertzean arraza, araza

batean	<u>hebe, hebeti</u>
bertzean	<u>heben, hebenti</u>
batean	<u>hunkaz, hountaz</u>
bertzean	<u>hunez, hounez</u>
batean	<u>hortaz</u>
bertzean	<u>horez, horez</u>
batean	<u>ezari</u>
bertzean	<u>ezarri</u>
batean	<u>hautsiren</u>
bertzean	<u>hautsiren</u>
batean	<u>hautse</u>
bertzean	<u>hautsi</u>
batean	<u>alkharreki</u>
bertzean	<u>algarreki</u>
batean	<u>countre</u>
bertzean	<u>Kountre</u>
batean	<u>oz du</u>
bertzean	<u>oz tu</u>
batean	<u>deus</u>
bertzean	<u>deus</u>
batean	<u>erretira</u>
bertzean	<u>eretira</u>
batean	<u>jelkhi</u>
bertzean	<u>jalkhi</u>

Table du manuscrit 54
de Bayonne

F ^o	2-4	Fragments déplacés
F ^o	5-18	Prologue
F ^o	19-41	Satanerie
F ^o	41-79	1 ^{re} Partie: <u>Canico battu</u>
F ^o	79-123	2 ^e Partie: <u>Canico blessé et jugé</u>
F ^o	123-132	Satanerie
F ^o	133-137	Epilogue
F ^o	138-153	Morceaux déplacés

Le manuscrit de Bayonne comprend
avec le texte une traduction juxtaposée
en français

133

batean	<u>naian</u>
bertzean	<u>nia</u>
batean	<u>mithil</u>
bertzean	<u>mithil</u>
batean	<u>lehox</u>
bertzean	<u>lehox</u>

eta zorbat hobako!

Ordrian ezami behar balitz hemengo
gaia, huna nota antola ginezake

Mounsharen ordria , p. 5

Teahian sartzeke ordria p. 4

Aitzin pheredikia p. 6 a 16

Sabaneria p. 17 a 25

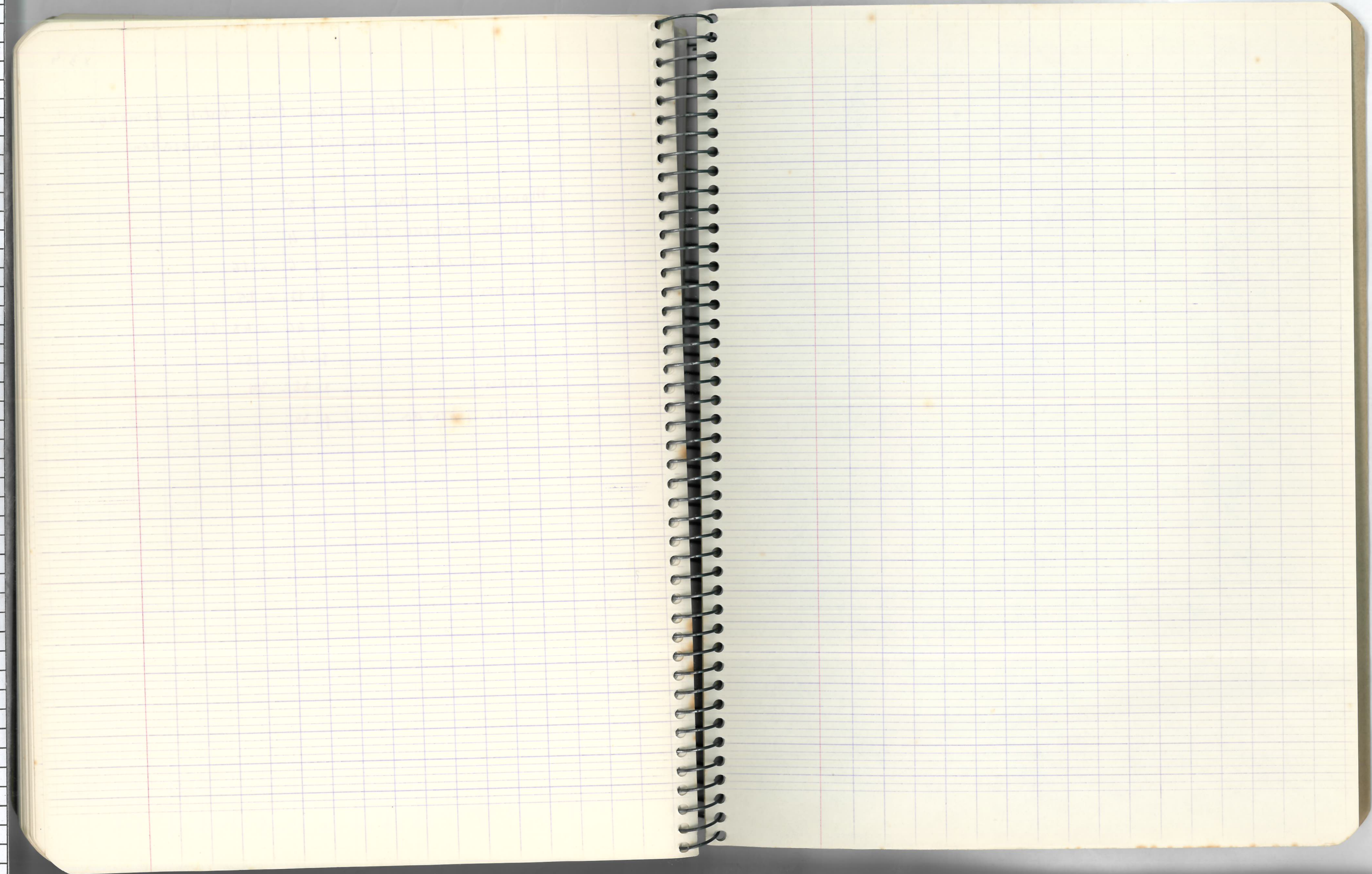
p. 46 a 48 behinon

Prombiak p. 29 a 32

Sabaneria p. 32 - 34

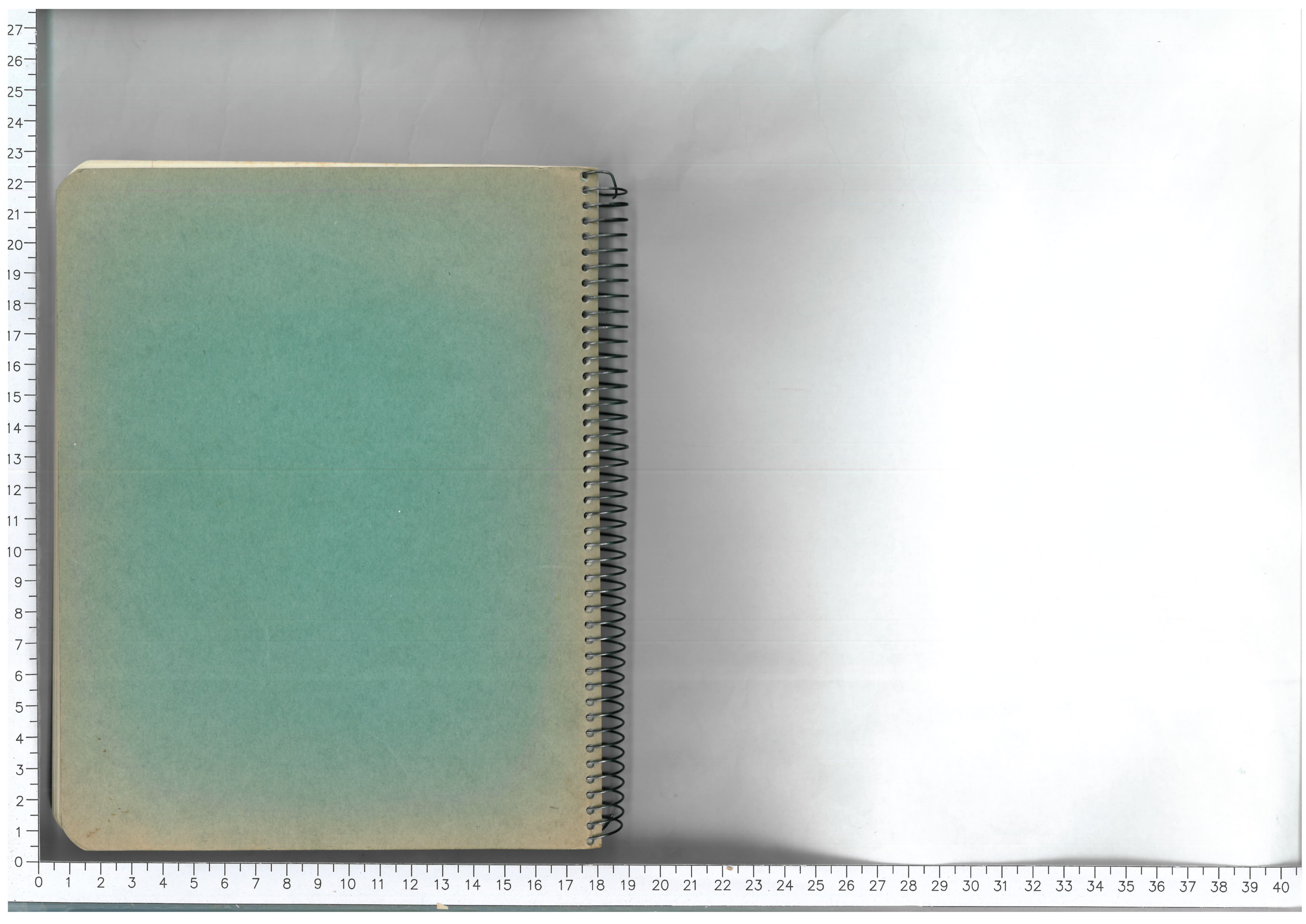
Canico joken da p. 34

27
26
25
24
23
22
21
20
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
0

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40

Pastorales

22.050e

Pastoralak

deran zkiotequ

Joan den egunean erran dauku hemen berean J.E. jaunak zer diren Liberon «pastoralak» dituzten agerki luzeak. Luzeegi direla biektoin da, gazpi orrenen heina dirautenez geroz (Santa Helena-ko edo Hiru Martir-etakoa urrats erasiek bederen arte hiri galdatzen dukete) Beraz ongi dio aipatzen dugun jaunak behar litezkela jostagailu hori pusta bat laburtu.

Labur bide bat litekela sataneria guztiaren edelkitzea, hori bai: satanek dembera sobera baderamate janzitza eta ditxotza, dabilzan gertakariekkin deus egitekerik ez duten dantza eta tortiko bakzutan. Ara berez ezin aipatuiko harrokeria eta lizun-keria molto bat liteteke gutiago, satanek suntsituz. Ezen satanek darabilgkiten salsak izigarriak dira likitsak... Robert-le-Diable entzun dutenak orhoit olitezke nola lehenbiziko hitzetan beretan, «aitzia pedetkuaren» ondetik, galtzagorri eta bere ridetueak zaiten abalgogarriki mintzo mutiko neskatoko behalgaileri. Eniz batere harritzen «pastoralen» etsai jartzen baitira astotan aphezak. Maiz badute zeren.

«Pastoralen» laburtzea... bat da, erasi itxusien iraungitzea... bat da oraino. Eta badut niste bi gauza horiek gogotik dauzkigutela ordietxiren agerlariek (gogoz-arentzat lan gutiagoren izaiteko eta mihia garbitziko atxikitzea gatik baizen ezpada ere) Baina satan dantzak ken? Bertzerik da. Nekez! gure herritar zaharrek atsegin handi dute gero semeak goin ontzu eta zalu dituzten ikustea! Erran gabea... gazteak ere bazkarioz ez dagozke «uso-hegalta» denen aitzinean, alaiki erakusten dutelarik ez dauzkatela zangoak lo! Bertzalde ezagutzen ditugu haina batzu ezpautute «pastoralen» dantza baizik ederresten. Biektoin da beraz satanok holako jostagailuetarik ezitugula behar arunt berezi. Iduri zaitu ordean aski litekela entzates direlako gisa heien jaug.aldi erne polliten atxikitzea. Zer diozu hortaz, J.E. jaunak?

Orai bertze gauza bat. Egungo eguneko eskualdun batzuek nahi lukete gure «pastoralak» erdarazko teatroaren moliderat leharazi eta bieldu. Harharako lehen langilea Etienne Decrest jaunak izan da, Bidasoaz hunaindian bederen; Maitena izena duen agerki ederra, chorugarria harek egin du. Eta liburutan argitarazi zuenean eskual opera hura, aitzin-solasetan erraiten zuen erakutsi nahi izan zuela behin betikotz eskunara gai zela gizonaren asma eta gogoetak oro aldeaz edo moldez azaltzeko. «La fin que j'en y suis proposée étant de faire la preuve que le théâtre basque peut être aussi passionnant qu'un autre et que l'esquerra est assez nuancé pour peindre les multiples aspects de l'âme humaine...» Harek faire la preuve? Zer egin dute badu gure «pastoralak» zaharrek?

Santa Helena-ren berri dakitenetan nork erran ztela hunkigarri? Hala da,

erregok ukaiten duen «letera» emaztea aberetxe baten amata zaiola Lodia daukagu bizirikichko; otsoaren gertakaria berdin; bertze asko chehetasun hulu-hala... Baina gaineratekoa? Gaicho Helena! jo harat - jo kunat, lehorrez - lehor, itsasiz - itsaso, beti gallordian, beti doakabe, hoben pochirik ez izana gatik! Bata jilpil jurratzen zaito gure bihotza «pastorala» diran arte guzian.

Irri guse balinbazarozte aldir, Robert-le-Diable bantun, behintzat, aurkituko dugue zuen asean. Badu agerki hunk gatz eta biper, nahiz ezten chehatuegi han. hementan biper hura. Bereziki has hastean Robert haunaren bere erorientatutako gudua zapartegingarri da. Jadanik aitak bertze eskolemale jinaroziak eta, bihi batek haunra ezin bez, etcherat igorriak - Nor harri? Irainak, sorta baina lehen, ahoan izanki, mutirikok amari bulharriak atberaiak ausikian... Azkenean erakaste kosta gogur alaman bat etorri! Ea izanen duenez kanore haren mannak: «Mezie azie bu jar gita» Robertek ezteula nahi... eta kisk eta kask liburu, mahain, alki, denak uirez - aise errienta gaizeari buruz! Zer irriak!

Orai itkas gura bazarezte aspaldiko gertakarien berri, «pastorala» gehienetan badukizue zer bil, jadanik J.E. jaunak erranu daukun begala, baina bereziki San Luis, Napoleon, Jeanne d'Arc eta holako hainitzetan.

Ez uste izun beruz Decreet jaunaren utzinekoek etzutea jakin nolaz etkuaran itzulika beren baitako asmu, chede eta nahikundeak. Egtira segurki hura bezain legunki, garbiki, beroki ari izan, baina beti gerbat.

Maitena, ren egileak han du bere ospe handi berezia: lehen izan da eskua-royko «opera» baten asmatzeko eta asentatzeko. Agerki hura inkuritu eta oruz gainetik entzun dutenek erranen daukuzte ezitekela deus ederragorik, hunkiyarriagorik. Hura nasti zertako molde hurrarat ditezten «pastoralak» nahi luken J.E. jaunak... Segurki «opera» horiek guziz laketgarriak dira. Aitor dugun aise hobesten dituzula ezen ez giberotarren agerki luzeak. Baina daukagu ere eyundaino «pastoralak» ezteula hekien aramerat lerratsuren. Edo bertzenaz hanbut goichuago! Eskual teatro guzia fundi! Ezen nun kausi behar diren bezalako bozak? Egtut ukaitzen Ziberotar eta Benapartarretan goratik antzeko rainitz gizon balitzakela. Halaber Lapurdian aho gabal frango apaletik kantatzeko. Baina kantari eder horiek ez dira chinaurri herri bakotchean. Barnai-akurik, banagaturik, nor bere chokoan dande. Behar litezke moltoz bategaratu, ezpailiteke errech. Eman dezagun eskualde bat hanta, gora, apal, bien arteko boza asko izanki. Asti litekeia? Ez eiki. Boza horiek lantze behar litezke arka handirekin, azkorta, legundu, bihurri... Hitz batez ~~erantzi~~ «opera» baten jokatzeko ofizialak agetariak baitezpadako dira. Bertzek ezteute kanore. Zer egin bada? Opera dirrelako hek baztererat utzi ala pastoralak? Ez batzuk ez

Pastoralak atchit

23

Juriko Koudea -

emission de radio

et

public' de Herra -

Iruri-ko Nondea (1)
(Eskaer-radioak igande goizean erran bezala)

Egun aratsaldean Irurin, heldu den igandean berri,
Maulen, emana izanen da estuaraz pastorala berri bat:

"Le Comte de Préville, capitaine des Mousquetaires"

Ez dakigu nota antolatua izan den pastorala, baina
zombait tehetasun emanen dauzkitzuegu aipatuko duten
gizon famatuak.

Bitigarro ona zitaken, ez-deusetarik abiatu-eta frango
gora heldu izan den jauntxo hori.

— "Le comte de Préville" erran baitzuen, aitoren semea
zitakeen?

— Ez den gutienik. Haren familia Biarrotik heldu zen, eta
Peyrer zuen deituria, erran nahi baita "Hargina". Funtsean
artasak harginak izan zituen; baina azken harginen
semeak Oloronen negoziari jarri ziren eta guri edo asti
aberasta. Johan de Peyrer deitu baiten erosi izan zuen
Iruriko jauregi zahar bat, eta gisa hortan lur hori
eratu hira zitzaion titulua irabazi zuen: titulatu zen
eskutari. Bietan ezkondu baitzen, zazpi haur ukan zituen eta
partimenak egin ondoan ontasuna itxipitu.

Jean Arnaud, bortzgarren haurra Parisera igorri zuen
fortuna egiterak hamasei urtetan. Frantsesa Iruriko erretoarekin
ihasi zuen eta armez baliatzen auzoko gertari ondo baitekin.

Pariserat joan zen oinez, maleta itxi bat besazpian, ezpata
luze bat gerretik dilingo, aztalak joiten ziozkala: ezpata
hortan emanak zituen bere esperantza guzirik.

Pariserat orduko Erregeren gardetan galde egin zuen
santzea eta berehala hartu zuten: garde horiek "muzteta"
baitzuten armaztat, "muztelariak" deitzen zituzten, eta
soldado famatuak ziren...

— Irakurtua dut biziki ausartak zirela muztelari horiek,
denetako kapalle, eta andreaki ozarrik... Zen zaitzu?

- Bai, fama hori bazuten, eta fama gehiago ere. Gure Jean Arnaud honen bastarlat ere aipatu dituzte. Baina gerlari gaitzak ziren bertalde, beldurgabeak, ezin ahituak, bolboraren usainak eta odolaren koloreak indarriak doblatzen ziozkakela!

- Hainbertze gerla baitzen denbora hetan?

- Ez ziren orainok bezain izigarriak, baina eman ditake ez zirela ahertzen: behi bazen zerbait gudu, ala arrotzen kontra, ala protestant erretzelatuen kontra, ala eskualde edo hiri jazarrien kontra. Ez da segur baketsua izan hamazazpigarren mendea!

- Eta nun ibili da gure Jean Arnaud Zuberokana?

- 1677-an Soissons setiatu zuen; geroxago Caen, C^o, St Jean d'Angely, Clerac eta Montauban atakatu. Orotan oharu zitzaizkion haren harresi, eta nafarroako tropek galde egin zituen heien arteak jiteko, gradolan ezarriko zutela. Jean Arnaud -k etzuen onhartu: "Gardelan ere eregeki emanen dauzkit gradokat: nahiago dut muzhetarrietin egon!"

- Erana da, ez dela estuko xoria ulzi behar aretoaren menturan! Ez zuena astokeria egin?

- Ez batere! Hogeita-bi urteetan aintzindari zen ba eta hogeita bostzetan entseñari. Rochelako eta Par-de-Suze-ko guduetan kolpatua izan zen, eta eg urteetan muzhetarien buru emana. Valentzia gaitzak egin zituen Priaras, Alais, Rouvroy eta Lorraine-ko guduetan. Luis XIII garrenak saristatu zuen, handitien leuan ezariz, eta Iruriko jendeen jupatzeko estubidea haren manupran emanaz. Orduetik Irurin bazituzten tribunal, preso-degi, urhaleku eta denak. Bertalde, Irurik Gondoni Mikalez feria izanen zuen, eta hamabostzetan merkakua. Fagure horiet oro 33 urteetan uhan zituen.

- Muzketarien buru izatea kanga baliosa zena?
- Baliosa zenetz? Saldu nahi izan balu, berrogoi milion litera zahar eginen zituen! Hiru milioenez guti erretenio biltzen zituen urtean. Orduhotz, etzen hain gaizti.
- Orain ere gutriagorakin bizirik behar dugu harrizket.
- Jean-Arnaud horrek bazuen bertze irabazirik: gela-dreko, bahitze, eta nik dakila!
- Orduan aise atxeman zezakien emazte-gara.
- Presesti 37 urteetan ezkondu zen Anne de Guillon aitoren alaba batekin; eta hurrek dote joria etxari. Dote hori esker, Jean-Arnaud-k erosi zituen lur andana bat, bere Iruriko ontasunak hedatu nahiz. Erosi zituen Montori, Hauze, Siginaga, Astüe, Atherei, ba eta Landesetako Peyre herriak. Gisa hortan jaun handi bilakaturik bere izen deiturak harrizketu zituen, eta sinatzen zuen "Armand-Jean de Peyre, seigneur de Erouvilles et de Peyre, baron de Montory".
- Armand-Jean izen hori etzena Richelieu Kardinalaren izena?
- Bai, baina segur naiz gure Xuberotarrak ez zuela izen hori hartatu Richelieu ministro nagusiari laketu beharrez.
- Zor zuten? Elgar ez maite?
- Gustu! Richelieu etzen garderi biziki fida. Concini ministro zena etzuenen heriotzari bategi hil? Diotenez, Richelieu horrek penitente bat eman zion Xuberotarraren Kozinetsari, hurbildik baranda zozan bere nausia eta berriak hel-araz, zor gerta! Ordainez, gure Kapitaina jeltokua zen, ministroak etzizela ohoretako biderik erreteku nahi. Eta Cinq-Mars Richelieu-ren etsarrik deliberatu zutenarik haren hiltzea, lan hortaz nahi utzi zuten gure Kapitaina kargatu. Hurrek ihardetsi zuen lehenik ezetz, etzuela behin ere nehor hil gertan baizik. Baina gerorago adierazi zuen Erregeren onetan Kardinalen hilen zuela berdina, Erregeri argi eta garbi galdatzen ziotan. Luis XIII garona etzen atzetitu galdearen egitona.

— Nola finitu zen istorioa ?

— Cinq-Mars eta bertze zontak Aidedko saldu zituen Gaston d'Orleans saltzerok, eta Richelieu ministroak hiltzerat kondenarazi zituen. Gure Kapitaina eta bertze aintzindari batzu Erregek behar ahan zituen gortetik urundu. Xuterotara Momentu batetarak joan zen, bere hoinakaren ganak.

— Desteran honet zontak iraua zuen ?

— Bizitxi guti, Richelieu berehala hil baitzen. Erregek beriz deitu zuen gure Kapitaina gortetarak. Bainan Luis XIII garrena ere itzali baitzen, etzian ~~hukua~~ hukuak berdin jo Armand-jean jaunari. Bizkitartean 1643-an, errege Hikiaren amaren ganak ardietsi zuen beretzat eta bere familiarentzat "Konde" titulua: haren lurra honde herri bitahatzen ziren izen horri zozketon abantail edo zuzen guzietan.

— Ohore guse zitateen gure Konde berria !

— Ba eta botere guse-hamikatua ere. Xubeno guzia nahi zuen gobernatu, eta bazantkan justizia guzia haren eskuetatik iragan behar zela. Parisen eman zizkaten dretokak bere burutatik hedatzen zituen auzoetarak, denak bere manipulatua nahi.

— Eta zer zioten auzoak ?

— Aitoren semeak ez zuten hainitz estimatzen aberastu berri horien pretentzioea, eta populua etzitu bere aspaldiko foroak edo libertateak galdu nahi, ezpatatari baten parua pasatzekotan.

— Eta zer egin zezaketan Kontent etzirenet ?

— Parisetarik hel-arazten zuten beren deia, Gramont, Gihenart eta kolakoen bidez.

— Eta Pariseko jaunet zer erabakitzen zuten ?

— Batean alde batera, bertzean bertzera, bainan betxi berenera.

- Beraz Iruriko kondeak bazen Parisen adixkidez bertzerik ere ?

- Bai, kasteilo, Mazarin lehen ministroa. Hurren zimarituz henda zion muzketarien kapitaingoa eta ere itota bati eman. Ordainez Foix-eko gobernadore izarri zuen, kapitalekin urrunko. Iruriko kondea ere izan zen ihardohi beharrez, baina Mazarin italiarok gauraitu, gonda hortan.

- Eta Xuberoho estatadok nota antolatatu ziren ?

- Auziek hogoi-ta bi urte iraun-eta, 1663-an, Engelek Iruriko konde-lurari erakiki ziozkan Atharralze, Omize-gainia, Afoze, Ozaze, Ziboze, Etchebarre, Zuharre, Lexantzu eta Ligi. Baina kondeak ez zukeen bere lurtearik hanga jukatzerik.

- Funtzerak-eta hautsi-mautsi bat egin zuten, iduri duenez ?

- Izugarriko nahasmenak gertatu izan ziren aintzineko urteetan, Matatas arheza jazarri zelarik Xuberoho dutekoen alde. Genda oraino mintzeratu zen. Komenei zen hasu egitea.

- Eta nota burutu zen kondearen bizia ?

- Bederatzi urte iragan zituen batuan, eta kiruetan hogoi-ta hamahiru urteetan hit zen elizako guzian harturik ezagutza osoan. Iruriko elizain ehortzi zuten.

Oraino xutik den jauregia berak erakita zuen hit gabe lehenagoko Elizabearen lekuan. Jauregi horren aldean ematen dute sarri hiru oronetan "Le Comte de Praxille" pastorala berria.